

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

SJETTE ÅRGÅNGEN.

Fjerde häftet.

Innehåll:

	pag.
XXV. Än ett ord i skolfrågan af <i>St—</i>	193.
XXVI. Vår Lektör. Representativa Skrifter på Skönlitteraturens område (Hypatia af <i>Ch. Kingsley</i> . Den siste Athenaren af <i>V. Rydberg</i>). II. af <i>Emund Gammal</i> (insändt) . . .	212.
XXVII. Bibeln och Vetenskapen af <i>L—d</i>	224.
XXVIII. En Suck, poem af <i>L. S.</i>	229.
XXIX. Några Tidsbilder från 1700-talet. II. Herr Kjells löfte. III. En Middag af <i>Esselde</i>	230.
. XXX. Arbetarebostäder i Paris af <i>L. S.</i>	247.
XXXI. En aftonvandring och ett besök i Kgl. Akademien för de Fria Konsterna af <i>Esselde</i>	249.
XXXII. Vår Portfölj	255.

UPSALA.

ESAIAS EDQUIST.

1864.

Obs. omslagets trenne sista sidor.

XXV. — ÅN ETT ORD I SKOLFRÅGAN.

Frågan om ändamålsenligheten af skolundervisning för flickor, och i hvad mån det åligger Staten att vårda sig om läroanstalterna för den qvinliga ungdomen, har mer än en gång varit föremål för vår uppmärksamhet och åtskilliga anledningar mana oss att ännu återkomma dertill. Den förnämsta af dessa är öppnandet af den s. k. *normalskolan* i hufvudstaden, hvilken står i nära förening och sammanhang med det Kgl. Seminariet för bildande af lärarinnor. Då nu skolan, så väl som Seminariet, blifvit fullständigt organiserad och erhållit ett af Kgl. Maj:t stadfästadt reglemente, kan man hoppas att häri se ett uppslag till en i många afseenden önskvärd och behöflig reform i det qvinliga skolväsendet.

Huruvida någon reform härutinnan verkligen är af nöden, huruvida det kan anses såsom en Statens skyldighet att verkamt ingripa deri, äro frågor, som länge utgjort föremål för både enskild och offentlig diskussion, förd med mer eller mindre häftighet och ensidighet. Lifligt intresserade för framgången af en sak, som utgör en fråga af stor betydelse, ej allenast för qvinnan, utan, enligt vår uppfattning deraf, ock för samhället, hafva vi ej tvekat att uttala våra åsikter i ämnet och att anföra de skäl, hvarföre vi anse att dessa frågor böra jakande besvaras *). Ut i vår ifver att förorda hvad vi ej kunna upphöra att betrakta såsom en Statens oafvisliga skyldighet och att bestrida de sats, som anföras af de med oss olika tänkande, måste vi helt oskyldigt och omedvetet hafva kommit att sära någon af Statsutskottets herrar ledamöter under förliden riksdag, att döma efter en uppsats i detta ämne, som på enskild väg blifvit oss tillsänd.

Ehuru åtskilligt kunde vara att anmärka mot tonen i nämnde uppsats, hålla vi icke destomindre författaren räkning för den grannlagenhet, som förmått honom att sålunda enskildt meddela Red. densamma, då vi för ingen del hafva lust att inlåta oss i någon tidningspolemik. Vi hade ämnat att på samma sätt besvara den, men då tiden för vårt skriftställereri är ytterst begränsad, emedan vi, läggande Fru *Lenngrens* ord på minnet och sinnet, endast räkna "vitterheten bland våra nipper" hafva vi hit-

*) Se *En af dagens frågor af St.*— Tidskr. f. Hemmet, V:te årg. sid. 257.

tills ej haft tillfälle dertill. Som uppsatsen emellertid behandlar en fråga af allmänt intresse och som de åsigter, den uttalar säkert ega flera anhängare, torde det tillåtas oss att, som man säger, slå två flugor i en smäll, och här till besvarande upptaga några af de deri mot oss gjorda anmärkningarne.

Författaren stöter sig på ett uttryck i den artikel, som framkallat hans ovilja, och frågar i anledning deraf: "när hördes hos oss *klangen af fördomens och ensidighetens skuggrädda varningar emot faran att bibringa qvinnan en mer grundlig och omfattande bildning, än som behöfs, för att hon må utgöra en salongs-prydnad, eller för att rätt kunna ordna de materiella hushålls-bestyren?* När gick qvinnouppfostran i vårt land ut på att endast vinna detta resultat?"

Dessa frågor förefalla nästan naiva och bevisa, att förf. ej eger *någon* kännedom af undervisningsanstalterna för flickor i vårt land, sådana de varit och sådana de ännu, med blott få undantag, äro. Vi våga derföre påstå, att vi härutinnan kunna yttra oss med större sakkännedom. Vi hafva någon liten idé om, hurudana de voro under våra mödrars barndom, då skolans hela pensum bestod i en högst knapphändig kurs i christendom (deri catechesen utgjorde hufvudsaken), i historia, geografi, arithmetik och fransyska. Af dessa ämnen intog det sistnämnda första rummet och den unga flicka, som någorlunda ledigt kunde uttrycka sig på fransyska, ansågs särdeles talangfull — att ega grundligare insigter i detta språks grammatik och litteratur förekom blott undantagsvis. Svenska språkets studium kom aldrig i fråga — denna kunskap troddes medfödd för hvarje svensk. Liten färdighet i teckning och färgläggning, d:o i musik, mycken variation i grannlåtsarbeten, skicklighet i dans, i konsten att niga och föra sig med behag — se der, i *allmänhet* den tidens fordringar på en väl uppfostrad ung flicka. Vi tala här naturligtvis om förhållandet i sin helhet, utan att derföre vilja förneka de hedrande undantagen, och fråga derföre: var detta manne en bildning, egnad att göra qvinnan till ett angenämt sällskap och en förständig hjälp åt en bildad man, att bereda henne till det ansvarsfulla kallet af det uppväxande släktets fostrarinna?

På detta system, om man så vill kalla det, följde den reform, hvars invigning utgjordes af den Wallinska skolans stiftande. Om den skolbildning, som erhöles der och i de skolor, hvilka uppstodo på samma grund, kunna vi tala af egen erfaren-

het. Vi kunna äfven vitsorda det motstånd dessa rönte, det skrån, som höjdes emot dem, ej blott af de undanträngda pensionernas, som de då kallades, föreståndarinnor, utan ock af mödrar och tanter, ja, af män, bildade män, som förklarade att qvinnan ej behöfde kunna annat än se om sitt kök och sina barn. Hafva vi haft orätt om vi ansett ett dylikt motstånd såsom en yttring af fördom och ensidighet? I den omnämnda artikeln hafva vi dessutom med glädje och tacksamhet erkänt, att den qvinliga bildningen sedan dess gått ständigt framåt och att de röster, som höja sig mot de faror, hvilka kunna uppstå genom att bibringa qvinnan ett större kunskapsförråd, blifva allt fåtaligare och mattare. Ännu är dock striden på detta fält ej utkämpad. Ännu höres vid frågan om upptagandet af åtskilliga nya läroämnen i flickskolor, ofta nog ropet: hvartill gagnar detta? hvad behöfver en flicka lära detta? Ännu förspörjas varningar mot bildandet af *lärda* qvinnor — en fara, som vi ej anse stor, om man tager ordet lärd i dess egentliga mening. Ännu hafva vi ej kommit längre än till öfvergångsperioden, som dock, enligt hvad vi hoppas, skall blifva öfvergången till en bättre sakernas ordning.

Med stiftandet af Wallinska flickskolan inträdde i sjelfva verket en ny æra för den qvinliga bildningens historia inom vårt land. Sjelfva det faktum, att denna skola stiftades och omhulldes af män, som alltid komma att ega en framstående plats i vår kultur- och litteraturhistoria, bevisar att bland de allvarligt tänkande, de *verkligt* bildade, man mer och mer insåg nödvändigheten af att höja qvinnans bildning från den låga ståndpunkt, hvarpå den befann sig, och hvarigenom man kunde befara, att landets unga döttrar å ena sidan skulle vanarta till ytliga, flärdfulla modedockor, å den andra helt och hållet neddragas till de materiella bestyren, och sålunda till stor del komma att tillhöra den klass af förträffliga husmödrar, hvilka sätta sin största ära i att hafva ett läckert bord, ett väl försedt skafferi, ett rikt linneskåp.

Om vi befarat ett dylikt resultat, af den skolundervisning, hvilken stod den qvinliga ungdomen till buds under de första decennierna af detta sekel, torde vi såsom auktoriteter för denna vår åsigt kunna åberopa namn, sådana som *Wallin* och *Fryxell*. Hade ej desse, i mer än ett hänseende, utmärkte män insett nödvändigheten af den reform, hvarom vi talat, så hade de ej heller uppträdt såsom målsmän för densamma, såsom ledare af den rö-

relse i bättre anda, hvilken alltsedan låtit förspörja sig under olika former.

Såsom bevis på den aktning och det anseende den svenska qvinnan under alla tider åtnjutit, på den höga ståndpunkt hon, vida upphöjd öfver all fördom och ensidighet, städse intagit, går vår opponent tillbaka ända till våra hjeltesagor och uppräknar vidare namnen *St. Brigitta*, *Christina Gyllenstjerna*, *Anna Bjelke*, *Margaretha Leijonhufvud*, *Ebba Brahe*, *Drottning Christina*, o. s. v. Han talar sedan om den serie af snillrika författarinnor, som "på ett utmärkt hedrande sätt häfda svenska qvinnans bildning", och ger slutligen äfven godhetsfullt Tidskriftens anspråkslösa redaktion en *mention honorable* — bland annat "för sin stora talang att föra sin bildning till torgs."

Allt detta, och mera till, är sagdt, för att bevisa det obefogade i vår klagan öfver bristerna i den qvinliga skolbildningen, och det obehöfliga deri, att Staten tager denna om hand. *Words, words, words*, säger Hamlet och *vi* kunna ej finna annat i dessa motskäl. Ty hvad bevis ligger deri, att *våra* häfder, så väl som andra länders, förvara minnet af några få qvinnor, som utmärkt sig för fromhet, ädelhet, mod, sjelfförsakelse, behag, ja, äfven för lärdom. Undantag finnas för snart sagdt alla förhållanden, och utmärkta anlag och själs gåfvor måste äfven under ogynnsamma omständigheter höja sina innehafvare öfver mängden. Bland de germaniska folken har alltid qvinnan åtnjutit större aktning och anseende än som kommit henne till del hos andra folkstammar och följdén deraf har varit, att hon, der detta egt rum, utöfvat ett mildrande och förädlande inflytande på mången gång råa sinnen och råa seder — och detta ofta utan annan ledning än den af en ädel, qvinlig instinkt.

Vi tro på tillvaron af denna instinkt inom hvarje qvinno-bröst och det är derföre vi för den begära ledning, upplysning, riktning, på det den må kunna blifva det, hvartill den af en kärleksrik Skapare synes ännad — till välsignelse för menskligheten.

Af skolbildningen sådan den varit och sådan den, kanske i allmänhet, ännu är, torde ej mycket vara att vinna och vänta för uppnåendet af detta mål. Hvad våra få snillrika och utmärkta författarinnor angå, tro vi ej, att just de tillhört någon af våra skolors adepter, lika litet som Tidskriftens redaktion hos skolan kan säga sig stå i förbindelse för det lilla den kan.

Att det qvinliga skolväsendet i vårt land icke destomindre varit i ett *framåtgående* under hela den tid, som förgått sedan det första steget i detta afseende togs på reformens bana, hafva vi aldrig förnekat. Men att, vid en så genomgripande reform, som här vid lag var af nöden, detta första steg, denna *början* till ett bättre skulle kunna uppfylla alla skäligen fordringar, ligger snart sagdt utom möjligheternas område. Många andra förhållanden, hvilka vi i den förutnämnda artikeln antydt och efter bästa förmåga bevisat, lägga äfven hinder i vägen för ernåendet af det önskemål, hvarom vi talat.

Sedan vi i korthet anfört dessa skäl för hvad vi i det föregående yttrat om behöfligheten af vidare reformer i det qvinliga undervisningsväsendet, torde det tillåtas oss att äfven upptaga ett par andra anfallpunkter i den oss tillsända uppsatsen. En af dem gäller vårt förordande af en god skolundervisning, jemförd med hemundervisning. Vår opponent tyckes vara högeligen förbittrad öfver, att *St—* vågar ega och än mer att hon fördristar sig att uttala en "*på öfvertygelse och erfarenhet grundad uppfattning*" af denna fråga, då denna uppfattning står i strid med Rikets Ständers åsigt derom. Med skyldig respekt för Rikets höglofl. Ständer och tillbörligt erkännande af deras stora öfverlägsenhet, i jemförelse med *St—s* obetydliga personlighet, torde det dock kunna hända, att *St—* verkligen i denna fråga eger mer erfarenhet, då det är att förmoda att icke tio bland alla de gode Herrar och Svenske Män, som voro medlemmar af Rikets Ständer sistlidne riksdag, haft speciel sakkännedom om förhållandena i våra flickskolor. *St—* vidblifver derföre sin redan uttalade åsigt, att en *god skolundervisning*, särdeles der den kan erhållas *utan* aflägsnande från hemmet, måste i de flesta hänseenden stå vida öfver den *vanliga* hemundervisningen. Vi hafva för ingen del begärt, såsom vår opponent påstår, att våra läsare blindt skola förlita sig på *vårt* omdöme, utan i uppsatsen: *En af dagens frågor*, sid. 259, meddelat skälen för denna vår åsigt och vi hänvisa derföre åter till dem.

Hur är det t. ex. möjligt, att den vanliga hemundervisningen kan bli annat än bristfällig och ensidig? En guvernant, hon måtte nu vara aldrig så skicklig, kan sällan besitta fullt grundliga kunskaper i *alla* de ämnen, hvilka nu anses tillhöra en god uppfostran; derföre måste ovilkorligen luckor och brister uppstå i den bildning, som sålunda meddelas. Och om

detta gäller om de skickliga, till sitt kall danade guvernanterna, hvilka ännu tillhöra fåtalet i vårt land, hvad skall man då säga om alla dem, som efter en genomgången mindre skolkurs, af omständigheterna tvingas att söka sig plats såsom lärarinnor? Vi tala ej heller här utan erfarenhet, ty vi hafva verkligen varit i tillfälle att iakttaga haltlösheten och kärnlösheten af de kunskaper, som på denna väg blifvit unga flickor bibringade, något, som de ofta nog i framtiden sjelfva med smärta insett.

Tala vi åter om den undervisning, som *kan* erhållas och som verkligen erhålles inom *några* hem, der den unga flickan, under uppsigt och ledning af en öm, förståndig mor och af en skicklig, ofta utländsk lärarinna, har tillfälle att inhemta elementerna af de till en vårdad uppfostran hörande läroämnen och till daglig öfning i fremmande språk, för att sedan utbilda och utvidga sina kunskaper genom lektioner för kunnige mästare, så har ett dylikt undervisningssystem onekligen många och stora fördelar, men har deremot det felet att omöjligt kunna antagas af mängden. Männe derföre vårt yttrande, *att endast ett fåtal af Sveriges unga döttrar, de i pekuniärt afseende lyckligast lotade, i så fall kunna tillgodojnuta fördelarne af en grundlig och omfattande bildning*, kan anses så alldeles obefogadt, att det till och med användes såsom vapen mot oss sjelfva?

Mycket kunde ännu vara att besvara och vederlägga af vår motståndares yttranden i detta ämne, likaväl som åtskilliga gjorda misstydingar af våra ord kunde behöfva anmärkas och beriktigas. Men vi frukta att dermed upptaga för mycket af vår begränsade tid och utrymme och på samma gång trötta våra läsare. En fråga vilja vi dock vidröra, nemligen den, om vi ej bland de qvinnor, hvilkas uppfostran endast skett i hemmet, "hvilka *stängt in sig inom en liten krets af intressen, idéer och fördomar*, funnit att många, måhända till och med de flesta, blifvit stora i det lilla?" Vi medge gerna att så ofta varit fallet, men vi måste med smärta tillägga, att vi äfven mången gång funnit dem små i det stora. Vi hafva sett att qvinnor af detta slag, både med och utan anspråk på bildning, visat sig vara ömma makar och mödrar, dugliga och praktiska husmödrar. Vi hafva sett, att de väl förstått sköta och ordna sitt hus, att de med största omsorg sörjt för sin omgifnings materiella välbefinnande, att de varit mäktiga af hvarje uppoffring, när det gällt någon af medlemmarne af deras egen lilla krets. Så till vida är allt godt och

väl och vackert och man kan ej neka dem både aktning och beundran, ja, man måste med skäl kalla dem "stora i det lilla" — se der, den qvinliga instinkt, hvarom vi redan talat.

Men dervid stannar det ofta nog. Ty många af dessa qvinnor, ehuru begåfvade med både godt hjerta och godt förstånd, hafva dock föga känsla eller intresse för det, som ligger *utom* denna krets. Lika sjelfförsakande som de kunna vara, när det rör deras närmastes intressen, lika egoistiska äro de i fråga om andras. De draga ej i betänkande att uppoffra tid, hvila, ro för de sinas vård, nöje eller bekvämlighet, men de vilja ej göra sig det ringaste omak för en lidande, hjälpbehöfvande medmänniskas skull. De kunna visst, hänförda af en upprörd känsla, gifva en allmosa åt tiggaren, en skärf åt nödens barn; men de förmå ej göra godt i system, de frukta att genom ett obetänkt ädelmod beröfva sig eller de sina någon del af den comfort, till hvilken de anse sig ega full rättighet. De försaka gerna en prydnad, en njutning för att bereda någon af sina egna en glad öfverraskning, ett nöje, men de kunna ej fatta att man kan, ja, bör göra något, vore det ock med uppoffring, för befrämjandet af *ett allmänt nyttigt ändamål*.

Detta tyckes vår opponent anse såsom en förtjenst — i våra ögon är det en brist, och en brist, hvilken i de flesta fall måste utöfva ett skadligt inflytande på den *uppväxande generationen* inom en dylik krets. Ty huru kan en mor med denna inskränkta verldsåskådning, denna böjelse att centralisera sin kärlek, sina omsorger, sina idéer inom ett högst begränsadt område, huru kan väl hon uppfostra sina söner till sanna patrioter, verksamma medborgare, ädla människovänner? Kunna vi ej i den uppfostran, som ledes af mödrar af denna typ, och i de tidiga intryck, som sålunda meddelas barnen, spåra en af orsakerna till den allherrskande egennyttan, som kommer de flesta att endast tänka på det egna intresset, med åsidosättande af alla andras, som alstrar den brist på allmän anda, hvilken, tyvärr, är alltför vanlig i vårt land?

Med hvad vi här sagt, vilja vi dock för ingen del kasta minsta skugga på de många ädla, varmhjertade, aktningsvärda qvinnor, som erhållit sin undervisning inom hemmet, utan syfta blott på *den klass deraf*, hvilken genom ensidighet i uppfostran, *stängt in sig inom en liten krets af intressen, idéer och fördomar*. En sådan ensidighet är alltid mer att befara, der flickans *hela upp-*

fostran (ty undervisningen måste ju utgöra en del af uppfostran) sker i hemmet, än der den delas mellan skolan och hemmet. Skollifvet måste, genom den beröring hvori flickan derigenom kommer med andra, göra henne bekant med, ja, uppväcka hennes sympathier för andra intressen och åsigter än dem, hvilka göra sig gällande inom den lilla världen af hennes eget hem.

Qvinnan utöfvar ej blott såsom maka och moder, utan äfven såsom syster och vän ett stort och mäktigt inflytande på mannen. "Dygden läres icke blott, den ingjutes", säger *Aimé-Martin*; detta är isynnerhet qvinnornas gåfva; hvad de åtrå, komma de oss att älska, ett tjusande medel att förmå oss vilja det." Det är en obestridd sanning, att de flesta utmärkte män haft utmärkta mödrar, och att de tillerkänt dessa förtjensten af hvad de blifvit och uträttat. "Ett barns framtid", yttrade Napoleon I, "är alltid dess mors verk"; och den store filosofen *Kant* sade om sin mor: "jag skall aldrig glömma henne; det är hon, som nedlagt fröet till det goda, som finnes i min själ." Större heder kan aldrig en son göra åt sin mors minne, än när han tillskrifver *hennes* förtjensten af det goda, *han* förmått uträtta.

I ännu ett hänseende uppträder förf. af den antydda uppsatsen såsom vår vederpart, och det torde kanske just vara der som skon klämmer ömmast. Han anser det nemligen både orätt och oklokt, om Staten skulle ingripa i qvinnans uppfostran och det af trenne skäl. För det första tror han, att qvinnan genom en dylik *offentlig* uppfostran skulle dragas från hemmet och vända håg och sinne utåt i stället för inåt. För det andra, säger han, ligger det en praktisk nödvändighet deruti, att Staten underhåller offentliga undervisningsanstalter för ynglingar, men en dylik nödvändighet förefinnes ej i afseende på flickor. För det tredje fruktar han, att, om man nu medgifver qvinnan den fordrade "rättigheten att åtnjuta uppfostran af Staten, hon så väl som mannen", ett dylikt medgifvande skulle framkalla ökade fordringar, ja, att det slutligen skulle komma derhän, att qvinnan undanträngde mannen från Statens offentliga angelägenheter och embeten. Ifall denna mening varit delad af mängden af nationens ombud, må man ej undra på, om de med ett sådant hjernspöke för sina ögon, om de med tanken på att en dag kunde randas, då qvinnan sute vid statsrodret eller docerade i kathedern, under det mannen sysslade i köket eller skötte vaggan och strumpstickan, med all ifver motsatte sig hvarje förslag, som kunde leda till ett så olycksbringande resultat.

Vi vilja dock för ingen del göra Rikets högloffiga Ständer en sådan beskyllning, om ock en aflägsen fruktan i detta hänseende skulle förestafvat det *veto* en och annan bland dem uttalat. Utan att känna något af det dåliga humeur vår opponent tillskrifver oss, i anledning af Rikets Ständers beslut, men som *han* deremot så oförtäckt visar öfver vår artikel, måste vi dock säga att de, som biträdt detta beslut, talat som män — vi be- tvifla ej med full öfvertygelse — men som män, hvilka ej för- stått att rätt uppfatta qvinnans skaplyenne.

I afseende på det först anförda motskålet, skulle vi önska få en tillfredsställande förklaring öfver, hvarföre en skola, under- stödd af Staten och stående under Statens kontroll, en skola, som derföre i system, ändamålsenlighet och organisation borde stå vida öfver mängden af de nu vanliga privata skolorna, hvarföre denna skulle på qvinnobildningen utöfva det menliga inflytande vår vedersakare befarar och som man hittills aldrig rönt af de sistnämnda, oaktadt äfven de bland sina lärjungar räkna många, från hemmet aflägsnade, unga flickor? Vi kunna ej inse, att det skulle blifva en nödvändig följd af Statens vård om den qvinliga undervisningen, att föräldrar handlost, och utan allt inflytande af ett godt hemlif (det vare sig nu i det egna eller i ett frem- mande hem), skulle inkasta sina unga döttrar i en af Statens läroanstalter. Finnas ej redan nu och har det ej funnits i hvarje mera ansedd skola, så långt tillbaka vi kunna minnas, unga landtflickor, från hvilka ömma, samvetsgranna och om sina barns väl måna föräldrar underkastat sig att skiljas för en längre tid, i tanke att denna uppoffring befrämjat barnens bästa genom att tillförsäkra dem en bättre undervisning, än som kunnat stå dem till buds i hemmet? Och sker det ej ofta, ganska ofta att för- äldrar, som af grundsats föredragit hemundervisningen, slutligen kommit till insigt af de derifrån oskiljaktiga bristerna och, för att afsluta sina döttrars undervisnings-kurs, sändt dem till en skola i fremmande land, emedan de haft mera förtroende för denna än för någon af de inhemska?

Med allt detta förordande af ett väl och omsorgsfullt ord- nadt skolsystem för den qvinliga ungdomen, äro vi dock för in- gen del vänner af att helt och hållet aflägsna den unga flickan från hemmet, helt och hållet undandraga henne den moderliga vården. På samma gång vi sökt framhålla fördelarne af en *väl organiserad skolundervisning*, hafva vi derföre äfven uttalat den

öfvertygelsen, att denna, för att nå det önskade syftet, den unga qvinnans *sanna* bildning, bör verka *i harmoni med en ändamåls-
enlig uppfostran i hemmet*. Der skolundervisning således ej kan erhållas, utan skiljsmessa från hemmet, helst under de tidigare läroåren, skulle vi, såsom föräldrar, för vår del hellre afstå från de fördelar en sådan undervisning dock obestriddligt eger. I sådana fall anse vi det ock af högt värde att *inom* fäderneslandet kunna finna goda lärarinnor, danade för sitt kall, åt hvilka den unga flickans handledning med tillförsigt kan anförtros.

Men det ges ganska många fall, då uppfostran i hemmet kan gå hand i hand med undervisningen i skolan, och för dessa fall önska vi goda, ändamålsenliga skolor, och på det dessa skolors organisation må blifva rätt afpassad efter hehofvet och fördringarne, på det deras lärosalar måtte stå öppna äfven för den mindre bemedlade, önska vi, att Staten skall räcka dem en vårdande, hjälpande hand. Vi önska dem äfven, på det att svenska föräldrar ej måtte *behöfva* skicka sina döttrar till fremmande land för att der få deras uppfostran fulländad eller afslutad. Detta säga vi ej som ett klander mot de föräldrar, som så göra, ty en sådan method har onekligen också sina fördelar; men mängden har ej tillfälle, hvarken till de dermed förenade dryga kostnaderna, ej heller till att pröfva och bedöma värdet af den fremmande läroanstalten, och tvekar derföre att åt den anförtro en af sina dyrbaraste skatter, sitt barn. Många föräldrar skulle också troligen föredraga att låta sina döttrar qvarstanna i hemlandet, om der finnes läroanstalter, till hvilka de visste sig kunna hysa fullt förtroende. I än ett tredje hänseende skulle dessa skolor komma att utöfva ett godt inflytande på den allmänna qvinnobildningen, derigenom att de blefve den grund, från hvilken de qvinnor, som egnade sig åt lärarinne-kallet, kunde inhemta det vetande, som de sedan finge tillfälle att utveckla och praktiskt tillämpa i det Kgl. Lärarinne-seminariet, och hvarigenom de danades att handleda den del af vårt lands qvinliga ungdom, hvilken genom omständigheternas makt förhindras att sjelf komma i åtnjutande af de fördelar den offentliga skolundervisningen kan erbjuda.

Enligt vår uppfattning af saken, skulle alltså skolor, sådana som de föreslagna, medelbart eller omedelbart, komma att utöfva, ej ett skadligt och olycksbringande, utan tvärtom ett välgörande och helsobringande inflytande på den qvinliga bildningen i vårt fädernesland, och ej, såsom vår opponent påstår, *endast*

tillgodokomma ett fåtal af Sverges unga döttrar, de i pekuniärt afseende lyckligast lottade. Härmed tro vi oss hafva besvarat ännu ett af de gjorda inkasten, nemligen att det ligger en orättvisa i att begära det nationen skulle skatta till de ifrågakända läro-anstalterna, då "pluraliteten af svenska qvinnor skulle af omständigheternas makt vara förhindrade att der åtnjuta undervisning." Utgående från samma synpunkt, kan man ju äfven kalla det en orättvisa, att nationen underhåller läroverken för gossar, ty flertalet af "torpare" och "drängar" kan säkerligen ej blifva i tillfälle att låta sina söner komma i åtnjutande af den fria undervisningen derstädes.

Låt oss nu blicka på det andra motskålet, der den verldsstyrande principen, det egna intresset, bjert framsticker i satsen: Staten behöfver dugliga embetsmän och måste därför tillse att dess söner bildas dertill. Härtill kunde man tillägga, såsom underförstådt: då Staten ej behöfver eller anser sig behöfva qvinnans tjänster, har den ej heller någon skyldighet att bekymra sig om hennes bildning. Men måne ej häri ligger ett misstag? Staten behöfver dugliga embetsmän, det är sannt, men måne den ej i främsta rummet behöfver högsinnade fosterlandsvänner, goda, för allmänt väl nitälskande, medborgare. Skolan må väl dana de förstnämnda, men endast i undantagsfall skall hon, utan all samverkan med modren, förmå dana de senare, ty "dygden läres ej blott, den ingjutes." Och hvem är det, som skall ingjuta gudsfruktan, dygd, ädla känslor, förmåga till själfuppföring i barnets bröst ifrån det ögonblick dess själfmedvetande vaknar, om ej *modren*? Men huru skall hon förmå detta, om hon själf endast ledes af instinkt, af ögonblickets impuls, som ofta förleder henne att handla med en inseqvens, hvarigenom hon den ena stunden nedrifver hvad hon den andra uppfört, om hon själf ej är mäktig af den själsdisciplin, hvilken är oundgängligen nödvändig för hvar och en, som skall kunna inverka på andra? Huru skall hon rätt kunna råda, rikta, leda sitt oerfarna, men ofta skarpsynta barn, om ej hennes eget förstånd blifvit upplyst och utveckladt? Och slutligen, huru förödmjukande är det ej för en mor att känna sig okunnigare än sitt barn, att ej kunna besvara dess frågor, äfven när de röra alldagliga saker, ej förmå gifva det de upplysningar, de rättelser, hvaraf det ofta är i behof under sin studiitid? Såsom än ett bevis för sanningen af vår sats, kunna vi nämna att en lärare vid en elementarskola

har meddelat oss sin på lång erfarenhet grundade iakttagelse, att gossar, uppfostrade af en bildad mor, äro vida lättare att undervisa, långt mottagligare för kunskaper, än sådana, som saknat denna förmån.

För Statens eget bästa, för denna egna nyttas skull, hvilken är vår tids mäktigaste häfstång, anse vi derföre rådligt, att Staten ingriper i det qvinliga undervisningsväsendet, för att sålunda kunna befordra en ändamålsenlig bildning bland de qvinnor, hvilka en gång såsom mödrar och lärarinnor skola uppfostra dess medborgare eller såsom makar, systrar och vänner uppmuntra dem till en ädel och allmänt gagnelig verksamhet. Äfven ur en annan synpunkt betraktad, borde en dylik fordran ej anses obillig, ty då lagstiftaren tillerkänt qvinnan rättigheten att bestrida åtskilliga offentliga embeten och befattningar, som för henne kunna vara lämpliga och passande, har han ju tillika medgifvit, att Staten äfven på detta fält kan tillgodogöra sig qvinnans arbete och tjänster.

Öfvergå vi nu till besvarande af det tredje motskålet, kunna vi ej undertrycka ett smålöje öfver vår vedersakares farhågor. "Medgifver Staten inrättandet af elementarläroverk för qvinnor", säger han, "blir consequensen af denna s. k. rättvisa fordran, att Staten äfven måste stifta universitet för henne. Denna seger vunnen, skall hon pocka på att få sköta och förestå Statens offentliga angelägenheter och embeten, och följden deraf blir, hvad vi i dagligt tal kalla, den upp- och nedvända världen." Se der en fantasibild, hvars motstycke vi endast återfunnit i det dramatiska skämtet 1846 och 1946, men som vi dock ej befara att se återgifven i verkligheten.

Och hvarföre ej? frågar vår opponent, enligt hvars logik denna slutledning är fullkomligt följdriktig. Vi kunna med största trygghet härpå svara: emedan en sådan sakernas utveckling är så fullkomligt oförenlig med qvinnans natur, att den derigenom blir omöjlig. Qvinnan må "hon så väl som mannen", sätta värde på kunskap och vetande och önska sin andel af dess skatter; "hon så väl som mannen" må begära tillfälle och möjlighet till att försörja sig medelst sitt arbete och för detta ändamål vinnande söka utvidga det verksamhetsfält, inom hvilket hon hittills sett sig stängd; "hon så väl som mannen" kan stundom vara själfständig nog att hysa ett eget omdöme om ställningar och förhållanden och till och med¹ att uttala *sin* öfvertygelse

derom, men allt detta oakadt skall hon aldrig intränga på det område, som bör vara mannen ensamt förbehållet, än mindre der undanskjuta honom. Ty, säger skalden,

"natur, vi öfvervinna
Ej dig: i hydda som på thron,
Som sömmerska, som amazon,
En qvinna blir ändå en qvinna."

Det är väl ej heller möjligt, att lagstiftaren kan hysa så låga tankar om skapelsens herrar, som att de ej skulle kunna bibehålla sina platser i samhället, om qvinnan erhöle tillfälle till inhemtande af grundligare kunskaper och sålunda att i någon mån täfla med dem.

Utomdess vore det väl att hoppas och förmoda, att i läroanstalter för den qvinliga ungdomen, stiftade och omhuldade af Staten, i första rummet afseende gjordes på sann qvinnobildning, på den unga flickans danande till att fylla sin bestämelse såsom mannens hjälp och tröstarinna, såsom det uppväxande slägtets fostrarinna.

Enligt bästa öfvertygelse hafva vi här sökt att vederlägga de skäl, som blifvit framställda *mot* Statens ingripande i qvinnans undervisning, och vi känna oss nästan tacksamma mot insändaren af den nämnde uppsatsen, emedan han medelst den gifvit oss anledning att ytterligare reda och utveckla våra åsigter i ämnet. Denna vår tacksamhet skulle varit fullkomlig och uppriktig, om hans anmärkningar varit framställda på ett mer grannliga sätt, om tonen deri vittnat om den hjertats och förståndets *sanna* bildning, som karakteriserar gentlemannen*). Vi vilja dock tro hans försäkran, att han hyser ett varmt deltagande för hvad som rörer qvinnan i allmänhet och särdeles den svenska, och då vi härutinnan öfverensstämman, men då troligen icke destomindre många meningsskiljaktigheter ega rum oss emellan, erbjuda vi honom några sidor af vår Tidskrift att deruti uttala sina åsigter

*) För att ej blottställa oss för beskyllningen att vara alltför ömtåliga för kritiker, anföra vi ur nämnde uppsats följande: "St— tyckes icke trifvas lång stund i sender vid den triviala verkligheten här i verlden, hon måste upp i inbillningen att der hemta mera luft i sina lungor. Bäst som hon är här nere, bjudande Rikets Ständer en pris af sitt bästa spanska, vipps är hon der uppe igen och ringer och ringer i den stora klockan, vid hvars *klang* hon i början af sin uppsats velat spränga örhinnorna på alla otrogna."

och bestrida våra, om han så finner för godt. I händelse han skulle önska begagna sig af detta vårt förslag, förutsätta vi att en uppsats för detta ändamål blir hållen i en passande och värdig ton, samt att författaren sysselsätter sig med sak, utan all inblandning af personligheter.

Vi skola framdeles söka att besvara den äfven af vår insändare framställda frågan: huruvida qvinnobildningen i Sverige verkligen står på lägre ståndpunkt än i länder, der civilisationen antages stå högt, äfvensom vi skola bjuda till att förskaffa oss kännedom om hvad i andra länder af Staten blifvit gjordt för den qvinliga ungdomens undervisning. I stor förbindelse stanna vi derföre hos hvar och en, som godhetsfullt vill meddela oss tillförlitliga upplysningar i denna sak.

Att den tvistefråga vi här afhandlat, snart nog skall förfalla af sig sjelft, våga vi dock hoppas med tillförsigt. Första steget till dess nöjaktiga lösning togs med det Kgl. Lärarinne-Seminiariets stiftande, det andra med Normalskolans inrättande, och vi kunna ej betvifla att ju dessa så småningom skola följas af än flera.

Lärarinne-seminariet öppnades hösten 1861. Denna institution var den första af detta slag i vårt land och det var derföre omöjligt att redan vid dess stiftande gifva det en fullständig organisation och fastställd läseordning. Man behöfde tid på sig för att experimentera och erhålla ledning af erfarenheten, hvarföre Seminariets Direktion hos Kgl. Maj:t anhöll om frihet att under två års tid efter omständigheterna bestämma läseordningen. Denna pröfvotid förlängdes med ytterligare ett år, efter hvars förlopp det ålåg Direktionen att till Kgl. Maj:t inkomma med förslag till en fullständig läroplan. Lika behöfliga som de trenne pröfvoåren varit, för att sätta Direktionen i stånd att genom gjorda iakttagelser vinna nödig erfarenhet, lika nödvändig blef nu läroanstaltens bestämda organiserande, på det den skulle komma att motsvara sitt syftsmål. Direktionen utarbetade och inlemnade i följd deraf till Kgl. Maj:t ett förslag till reglemente, uppställt efter de grundsatser, man egde anledning anse mest lämpliga att utgöra rättesnöret för denna institutions verksamhet. Då detta reglemente nu blifvit i vederbörlig ordning fastställt af Kgl. Maj:t, och Lärarinne-seminariet såsom en fullständigt organiserad läroanstalt den 1 sistförflutna Oct. öppnat sina salar för de unga qvinnor, som der skola söka vinna de insigter, hvilka

böra sätta dem i stånd att en gång åtaga sig de dyra pligter, som äro förenade med lärarinnekallet, motse vi med stor tillfredsställelse en betryggad framtid för denna institution, hvilken i sig bör innebära fröet till en mera allmänt spridd och grundligare qvinnobildning i vårt land.

Vid Seminariets första öppnande var Direktionen böjd för att der använda den akademiska läromethoden med thy åtföljande valfrihet, hvarföre endast Christendom, Svenska språket, Fysiologi och Pedagogik bestämdes till obligatoriska studiiämnen. Erfarenheten har dock visat, att ett dylikt undervisningssätt ej här varit det mest ändamålsenliga. I de flesta fall hafva eleverna haft alltför liten underbyggnad, för att kunna draga tillbörlig nytta af den sålunda meddelade undervisningen. En nödvändig följd deraf har äfven blifvit ensidighet i bildning, då mången, med ännu ej tillräckligt utveckladt omdöme, känt sig hänförd af nöjet att egna sig åt ett älsklingsstudium och derföre försummat att tillegna sig behöfliga kunskaper i andra ämnen.

Man insåg derföre nödvändigheten af att göra undervisningen mer bindande och att mer noggrannt bestämma läroämnena med gifna lärokurser. Vid diskussionen härom visade sig åtskilliga meningsskiljaktigheter inom Direktionen. En af dess medlemmar ansåg orätt att så betydligt som skett inskränka valfriheten, enär ju några elever med utmärktare anlag för vissa ämnen, kunde önska bilda sig till facklärarinnor.

Den herrskande meningen inom Direktionen blef dock den, att "en för vidt utsträckt valfrihet skulle blifva skadlig för Seminariet, hvars bestämmelse ju är att bilda lärarinnor, ej att bereda hvem som helst tillfälle att der inhemta grundliga kunskaper i ett eller annat ämne." Vid fattandet af sitt beslut i detta hänseende utgick Direktionen från följande synpunkter:

"att eleverna skola i främsta rummet inhemta hvad som är för deras utveckling och bildning vigtigast och på samma gång för lärarinnekallets utöfvande nödvändigt;

"att det kunskapsmått, som af *alla elever* utan undantag fordras, må bestämmas så, att det utan fara kan inläras; samt

"att de elever, som ega mer än vanliga anlag eller särskild fallenhet för något visst studium, må vid Seminariet ega tillgång till särskild undervisning för att således kunna, dels i ämnen, som redan ingå i den obligatoriska lärokursen utvidga sina insigter *utöfver* det i densamma bestämda omfång, dels ock för-

värfva kunskap i *andra ämnen* (nemligen de valfria), som stå i det sammanhang med qvinlig bildning, att de kunna i Semina-riets läroplan upptagas."

I afseende på bestämmandet af hvilka ämnen, som borde vara obligatoriska, voro äfven meningarne något delade. Naturvetenskapens utmärkte målsman framhöll vigten af det inflytande denna gren af vetenskapen eger såsom bildningsmedel, tilläggande:

"Jag vill ej i detta hänseende uppgöra någon rangordning, men om, näst religionen, kunskapen om Gud, sådan den härledes ur Hans uppenbarade ord, något ämne finnes, som vid ungdomens undervisning minst bör förbises, så är det, enligt min åsigt, kunskapen om Guds verk i naturen."

Å den andra sidan förordades språkstudiet, särdeles det jemförande mellan flera språk, "såsom bäst egnadt att befordra de intellektuella krafternas utbildning och att åt själskrafterna gifva den smidighet och styrka, som är den formella bildningens förnämsta vilkor och utmärkande egenskap."

Denna senare mening blef den segrande och de tre moderna språken hafva i följd deraf blifvit upptagna bland de obligatoriska ämnena, under det de speciella studierna i naturvetenskap tillhöra de valfria. Med den förkärlek vi hysa för de sistnämnde och det höga begrepp vi ega i afseende på deras förädlade och bildande inflytande på själen, skulle vi vara böjda för att instämma i reservantens klagan, att dessa studier erhållit en mera underordnad plats bland kunskapsämnena. Men då vi derjemte äro öfvertygade, att de män, som röstat för den motsatta åsigten, både genom insigter, erfarenhet och noggrann kännedom af förhållandena äro fullt kompetenta att bedöma denna sak, kunna vi ej annat än tro och hoppas att den väg, som blifvit vald, bäst skall föra till målet.

Vi hafva dock ej kunnat undertrycka en önskan, att någon större liberalitet skulle hafva gjort sig gällande vid lärokursernas bestämmande, då vi förgäfvos i reglementet letat efter en paragraf, som under vissa, må nu vara undantagsförhållanden, medgifver dispens*) från ett eller flera af de obligatoriska ämnena, för att derigenom gifva eleven tid och tillfälle till andra, med hennes anlag mer öfverensstämmande studier. Man har mött detta vårt inkast

*) Från sångöfningar äro dock de fritagna, som sakna musikalska anlag.

med följande motskäl: det af hvarje Seminarii-elev fordrade kunskapsmättet är nödvändigt för att utgöra den grund, på hvilken hvarje mer speciel bildning måste hvila, för att ej blifva bristfällig och ensidig, och den af de obligatoriska studiiämnen upptagna tiden är, särdeles i 2:dra och 3:dje afdelningen, så inskränkt (utgörande i 1:sta afdelningen 25 timmar i veckan, i 2:dra 19 och i 3:dje blott 13) att den för elev, som har nödig underbyggnad i ämnet, väl medgifver tillfälle att med framgång idka de speciella studier, hvartill håg och fallenhet draga henne.

Efter det nu fastställda reglementet äro de obligatoriska ämnen: Christendom, Svenska språket och Litteraturhistorien, Fransyska, Tyska och Engelska språken, Historia och Geografi, Arithmetik, allmän Naturkunnighet, Helsolära, Pedagogik och Methodik, Sång, Teckning och Gymnastik.

Till de valfria höra: Matematik, Speciel Botanik, Zoologi, Fysik, Kemi och Fysiologi, samt högre kurser i de fremmande språken. Dessutom skall för dem, som så önska, tillfälle beredas till inhemtande af de första grunderna i enkel bokföring. Enligt reglementet kommer Seminariets lärokurs att fördelas på 3 afdelningar och lärotiden för hvarje afdelning att beräknas till ett år.

Under Seminariets treåriga tillvaro hafva 122 elever der åtnjutit undervisning, hvaribland 47 vid utgåendet erhållit diplom som lärarinnor. Till intagande vid höstterminens början hafva 35 anmält sig, hvaraf 24 efter behörig kunskapspröfning blifvit admitterade.

Seminariets verksamhet hade ej länge pågått, förrän behövet att förena praktik med teori vid bildandet af lärarinnor ögonskenligt framstod. Utan tillfälle att tillämpa hvad de lärt, att praktiskt och under god ledning inhemta kännedom och öfning i undervisningskonsten, måste lärarinne-elevernas kunskaper, åtminstone till en början, för dem förblifva ett dödt kapital, oberäknadt de många andra fördelar man vinner genom att undervisa andra. *Qui instruit s'instruit*, säger ett fransyskt ordspråk, och säkert är, att begreppet ofta klarnar och omdömet utvecklar sig just genom bemödandet att meddela andra hvad man kan, på samma gång den lärandes kunskaper tilltaga i säkerhet och omfång.

En liten skola, att börja med endast afsedd till öfningsfält för Seminarii-eleverna, blef derföre redan vintern 1862 förenad med

läro-anstalten. Det dröjde dock ej länge, innan man upptäckte ett nytt skäl till behöfligheten af en dylik skola, nemligen såsom tjenande till grundval för den bildning, som vidare skulle meddelas i Seminariet, då saknad af nödig underbyggnad hos dess elever mången gång måste verka störande och hämmande på undervisningens enhet och jemna gång, och på de fördelar, som deraf bordt hemtas.

Ett välkommet tillfälle till afhjelpandet af denna brist, erhöll Seminariets Direktion, då den, i anledning af det af Rikets Ständer vid sistförflutne Riksdag beviljade årliga anslaget af 5,000 Rdr för "*inrättande och underhåll af en med Seminarium för bildande af lärarinnor förenad normalskola för flickor*", af Kgl. Maj:t förständigades att inkomma med förslag till organiserandet af en dylik skola.

Detta var ej en fråga att uppskjuta. Man grep genast med ifver verket an och enligt det af Direktionen uppställda förslaget till skolans organisation, har man vid ordnandet af undervisningen derstädes afsett vinnandet af tvenne hufvudsyften: det ena "att skolan blir ett fält till inhemtande af undervisningskonsten för de blifvande lärarinnorna"; det andra, "att den ger åt lärjungarne en grund, på hvilken deras vidare utbildning kan säkert hvila. Och denna grund är densamma för qvinnan, som inträder i Seminariet för att bildas till lärarinna, som för qvinnan, som utträder i lifvet att fylla sin plats som maka, moder eller vårdarinna."

Denna skola, äfven upptagen i Kgl. Maj:ts reglemente för Seminariet, har i höst börjat sin verksamhet, och är nu så fullständigt organiserad, som man kan fordra af en institution, hvilken befinner sig i första stadiet af sin tillvaro. Dess hela undervisningskurs är ämnad att blifva tioårig och elever mottagas der redan vid 7 års ålder. Vi hafva dock skäl att hoppas, att tillbörligt afseende kommer att fästas vid nödvändigheten, att vid denna späda ålder barnets fysiska utveckling ej motarbetas genom tvång, lexläsning och öfveransträngning. De elementarkunskaper, som redan vid denna tidiga period kunna bibringas ett barn, få endast meddelas i små portioner med mellanstunder af frihet och tillfälle till lek och rörelse. Ej heller få ämnena hopas så, att det späda sinnet ej kan smälta dem, ty enkel diet är under denna ålder lika nödvändig för själen som för kroppen, på det helsa och spänstighet i båda fallen ej i förtid måtte brytas.

Enligt hvad vi känna om skolans organisation, kommer också undervisningen, att i de första klasserna mest meddelas åskådningssvis och allvarsammare lexläsning ej ega rum förrän vid ungefär 12 års ålder. I afseende härpå heter det uttryckligen i instruktionen för lärare och lärarinnor vid Statens normalskola: "i de tre lägsta klasserna (innefattande 5 afdelningar) må hemlexor alls icke eller endast högst sparsamt gifvas, i följande klasser deremot småningom utvidgas i samma mån som lärjungens kropps- och själskrafter utvecklas till förmåga, så väl af en mera ansträngd sysselsättning, som af en icke blott till minnesöfning inskränkt studiiverksamhet på egen hand."

Alltefter som barnet tilltager i år, styrka och själsutveckling, ökas sålunda äfven kunskapsämnena i antal och omfång. Och säges vidare i förslaget: "då på qvinnan i första rummet beror det uppväxande släktets religiösa riktning, bör ock denna undervisning inom skolan erhålla den utsträckning och grundlighet, att lärjungen ej blott sjelf blir christen, men ock sättes i stånd att uppfostra christna."

Vi tro oss i dessa ord finna den bästa garanti för den christliga och ädla anda, hvilken utgör den ledande principen i vår unga mönsterskola. Vi hoppas att den derigenom väsendtligt skall bidraga till afhjelpandet af en stor brist i uppfostringsväsendet, och ej minst i den uppfostran, som utgår från hemmet, en brist, som vi redan förut påpekat*) och för hvilken ingen kan vara blind, annat än den, som i panisk fruktan för sekterism, snart sagdt skulle vilja utesluta det religiösa elementet både från skolan och hemmet.

Vi helsa derföre denna unga skola, såsom de första ljustrålarne af den uppgående sol, hvilken skall värma, lysa och fostra den sanna qvinnobildningen, på en gång hjertats och förståndets, inom vårt dyra fädernesland. Vi betrakta den såsom utgångspunkten för det skolsystem, hvilket, vi våga hoppas det, mer och mer skall utgöra den gemensamma grunden för de läroanstalter, som afse att leda vår qvinliga ungdoms uppfostran**).

*) Se *Om qvinnans religiösa uppfostran* af St— II:dra årg. sid. 3.

**) Den första utgreningen deraf finna vi redan i Upsala, der den skola, som förut föreståtts af Fru *Thengberg*, och för närvarande står under skickliga lärarinnors tillsyn, nu genom hennes egna outtröttliga och oegennyttiga bemödanden i det närmaste erhållit samma organisation som normalskolan, hvars läroplan den alltså följer.

Genom det tillopp af elever, som strömmat till normalskolan *), redan innan den ännu hunnit visa hvad den duger till, är det oss äfven en sann tillfredsställelse att erfara, att allmänheten lika litet hyser misstroende till den offentliga läroanstalten och fruktar dess skadliga inflytande på den uppväxande qvinliga ungdomen, som den betviflar förmågan och samvetsgrannheten hos den upplysta Direktion, den nitiska och skickliga föreståndarinna, som har densammas ledning sig anförtrodd. Måtte detta otvetydiga bevis på förtroende och sympathi vara dem en upprättelse för det klander, de misstyndningar, som från andra håll mött dem, och utgöra den bästa vederläggning af de illvilliga rykten, hvilka sökt fläcka deras anseende och minska deras förtjenster. Ehuru smärtsamt det än må vara att göra en dylik erfarenhet, kunna vi ej vara blinda för det faktum, att ett stort och ädelt mål aldrig vinnes, utan motstånd af små intressen och trångbröstad fördomar, hvadan också hvarje stridsman i det godas, sannas och skönas tjänst måste göra sig beredd på att bestå en *kamp mot hinder*.

St—

XXVI. — VÅR LEKTYR.

REPRESENTATIVA SKRIFTER PÅ SKÖNLITTERATURENS OMRÅDE*).

Hypatia af *Ch. Kingsley*. Den siste Athenaren af *V. Rydberg*.

II.

Såsam grund för påståendet, att *den siste Athenaren* ej framställer en fullt sann historisk bild, meddelas här några ansedda författares omdömen öfver samma tidevarf, med afsigt valda, ej bland kyrkliga eller theologiska skriftställare,

*) 122 betalande och 32 frielever hafva blifvit anmälda till inträde innevarande hösttermin, men har af bristande utrymme och tillgångar blott 111 betalande, 11 halftbetalande och 15 frielever kunnat intagas. Äfven till nästa läseår äro 3 elever anmälda.

***) Forts. och slut från föregående häfte.

utan bland sådana, som afhandlat kyrkliga frågor endast så till vida, som de ingripit i folkens historiska utveckling. Så skrifer *Guizot* om denna kyrka, inom hvars murar *Rydberg* ser blott mörker och synd:

”Jag tror mig ej säga för mycket, när jag påstår, att det i slutet af 4:de och början af 5:te århundradet var den christna kyrkan, som räddade *christendomen*. Det var kyrkan med sina institutioner, som allena förmådde motstå den inre upplösningen inom kejsardömet, som besegrade barbarerne och blef en civilisationens grundprincip, ett föreningsband mellan den romerska världen och den barbariska. Om christendomen, såsom under sin första tillvaro, förblifvit en blott tro, en känsla, en den enskildes öfvertygelse, har man skäl antaga, att den skulle gått under vid kejsardömets upplösning och barbarernas inbrott. — — Af romerska väldet återstod endast de vanmäktiga och slappa municipala myndigheterna. Blott hos kyrkans män fanns ännu sedlig kraft. — — Öfverallt och såsom en naturlig följd tillföll också dem makten. Sådan är universi lag”*)

Denne författare, som då det gäller att erkänna kyrkans *förtjenster*, står i så skarp motsats till *Rydberg*, är dock af alldeles samma åsigt som denne, i fråga om hennes *fel*. *Guizot* framhåller lika skarpt, som den svenske författaren, det grundfalska i de tvenne satsen, hvilka presterskapet alltmera sökte göra gällande, nemligen kyrkans rättighet att med våld utbreda sin lära, samt att vägra förnuftet all domsrätt i religiösa frågor. *Guizot* synes sålunda indirekt bekräfta det i det föregående uttalade påståendet: ”att det endast äro daggarne som fattas, för att göra *Rydbergs* tafla sann.”

En annan utmärkt författare, *Macaulay*, yttrar sig om samma frågor, då de ånyo uppvaknade ur medeltidens långa slummer: ”måhända var det en lycka för menskligheten, att det friare element, som gjorde sig gällande genom reformationen, ej kom till välde, då det första gången sökte bryta sig fram, emedan de europeiska folken ej då voro mogna för den större andeliga friheten”**). Sådant är denne berömde häfdatecknares omdöme öfver kyrkans inflytande på en tid, då hennes onda principer hade fullkomligt utvecklats sig, och då den menighet, hon beherrskade, dock hunnit en vida högre stånd-

*) *Guizot: Histoire de la Civilisation en Europe*, sidd. 46, 48. Detta förträffliga arbete finnes öfversatt på svenska af *L. A. Ekmarck*, den förtjenstfulle utgifvaren af ”*Läsning för Folket*.”

***) *Macaulay: History of England* 1, 44.

punkt än under 5:te seklet. I dessa och många dylika verk framställes christendomen, uppenbarad i kyrkan, såsom det salt, hvilket, ehuru uppblandadt med gruset af menckliga tillsatser, dock räddade menckligheten från moralisk förruttelse och gjorde af vilda, råa stammar lagbundna och hyfsade samhällen. I *Rydbergs* romantiserade skildring deremot, framstår christendomen, *så snart hon i någon mån antagit fast form*, såsom en kloak för det största moraliska förderf. Surdegen skildras än mer förskämd än den omgifvande massan. Detta är ej naturligt. En så afskyvärd sammansättning som christna kyrkan, enligt *Rydbergs* skildring, då var, skulle ej kunnat eröfra verlden. Moralisk förruttelse följes af förintelse. "Der åtelen är, der församlas och örnarne", är ju både förnuftets och erfarenhetens lära.

Förbiseende de stora, allmänna tidsförhållandena, antager *Rydberg*, sid. 82, asketismen vara "en af de rysliga frukter, som alstrats i skötet af prestkyrkan." Historien lärer dock, att munkordnarna ursprungligen bildades af lekmän, ej af prester, samt att många bland dem sökte hålla sig oberoende af kyrkan. Likaledes finner man huru kyrkans förnämsta män mången gång uppträdde såsom ifrige motståndare till det asketiska munk- och eremit-lif, hvilket dock i massans ögon berättigade till den högsta ära. Denna skefva riktning i allmänna tänkesättet, framträder äfven klart i *Rydbergs* skildring, hvilken endast felar deruti, att den framställer kyrkan såsom den, från hvilken denna smitta allena utgått. Såsom en i sig sjelft intressant episod och såsom ett motstycke till *Rydbergs* skildring, kunde anföras *Gregorii af Tours* berättelse om munken *Wulfilaich*, hvilken, sedan han i Vesterlandet spelat samma rol, som *Simeon Pelarhelgonet* i Östern, af *Biskoparne* öfverbevisades om det dåraktiga uti sitt uppträdande och förmäddes att återgå till en naturenlig christlig verksamhet bland omvända bröder. Berättelsen meddelas af *Guizot*, hvilken tillägger:

"Eremitens djupa hänförelse och fanatiska svärmeri äro lika anmärkningsvärda, som Biskoparnes sunda, sansade omdöme, äfven antaget, att det senare varit något uppblandadt med en portion afund. Man finner häri förenade verkningarne af det inflytande Österlandets utöfvade på christendomen och grunddraget i Vesterlandets karakter."

*) *Guizot: Histoire de la civilisation en France*, tome 1, sid. 371.

Återstår nu att granska, huruvida historien instämmer i *Rydbergs* omdöme, då han framställer den antika bildningen, enligt hans uppfattning, ljusets, sanningens och skönhetens värld, såsom öfversvallad och fördränkt af christna bekännelsens syndafloed, hvars svarta vågor utgjorde en sammansättning af våld, lögn, bedrägeri och fanatism. Följande utdrag skall bättre än mina ord ge ett begrepp om arten af hans framställning:

"*Zenons* lärjungar hade, som vanligt, samlats i målningsgalleriets pelargång. Midt under de stormar, som brusade genom världen och skakade dess hörnstenar, under den förskräckliga kampen mellan massor, som offrat menklighetens gudagifna gåfvor, förnuft och vilja, på altaren åt *den afgud*, som benämndes *Tron*, den döpte *Moloch*, som kallades *Bekännelsen*, för att sedan, viljelösa, drifvas hit och dit af egna och andras rysliga lidelser; — midt under detta såg man kring en gammal *Stoas'* filosof några män och ynglingar, församlade för att lyssna till ord om sedlig själfbestämmelse, om viljans seger öfver jordiska begär och jordisk fruktan, om menniskosjälens kraft att genom sig själf förädlas, samt genom dygden blifva en spegelbild af Guds andes lugn och harmoni" (sid. 155).

Med förbigående af historiens vittnesbörd, att det just var *christendomen*, som först sökte upplyfta "massorna" ur det hedniska slafveriets djuriska tillstånd och uppfostra dem till förmåga af egen öfvertygelse, egen vilja — med förbigående af detta faktum, låtom oss blott jemföra den ofvan anförda skildringen med den målning historien ger oss af det odlade samhällets intellektuella ståndpunkt under denna tidrymd.

Scherr yttrar sig om dessa förhållanden på följande sätt:

"Medelst högheten och kraften af sin sedolära, besegrade christendomen den antika världen, och blef en, af verldshistorisk nödvändighet föreskrifven, andens reaktion mot en öfvermäktig, till raseri stegrad, sinnlighet. — För menkligheten, som under romerska kejsartiden njöt sin karnaval i till vansinne stegrade orgier — — föreskref han en, visserligen dyster, men dock ganska välgörande fastetid*).

Den författare, som så yttrar sig, är allt annat än en kyrkans ensidige försvarare eller en obskurantismens anhängare. Han är kanske i lika hög grad som *Rydberg* en antikens beundrare; men han kunde dock ej dölja för sig, att hans älskling numera var genom eget förvållande död, eller åtmin-

*) *Allgemeine Literatur-Geschichte*, sid. 100.

stone utlevad, och han framhåller kraftigt kyrkans förtjenst, att, under detta upplysningens tidevarf, hafva varit det intellektuella lifvets bevarare, på samma gång han anklagar henne att längre fram hafva verkat hämmande på bildningens vidare fortgång och utveckling.

Guizot anser det religiösa och det borgerliga samhället i intellektuellt hänseende, under slutet af 4:de och början af 5:te århundradet, ej ens kunna jämföras med hvarandra. "Å den förra sidan", säger han, "var allt rörelse, nit, uppåtsträfvande och framåtskridande, å den senare, allt overksamhet, svaghet och förfall" *). Öfver den bildning, som vid denna tid utvecklade sig såsom en löslig förening af den antika och christliga verldsåskådningen, uttalar samma författare på goda grunder sin förkastelsesdom. Af *Guizots* hela intressanta framställning (sidd. 110—177) framgår tydligt, att den gamla civilisationen hade öfverlevvat sig sjelf — att nytt vin behöfdes, men ock att det nya vinet sprängde de gamla läglarne. Han framhåller skarpt det farliga i vissa, den christna kyrkans frihetsmördande grundsatser, men på samma gång det nästan naturnödvändiga i dessa grundsatsers uppkomst och vidhållande. Detta senare tyckes *Rydberg* helt och hållet hafva förbisett. "De, som studera historien", säger *Macaulay*, "äro oupphörligen utsatta för faran af tvenne alldeles motsatta villfarelser: den ena, att döma det närvarande efter det förflutna, den andra, att döma det förflutna efter det närvarande. Den förenämnda villfarelsen angriper isynnerhet personer, hvilka äro benägna att öfverskatta allt gammalt, och spökar ständigt hos konservativa politici; den senare åter förefinnes hos sådana, som lätt hänföras af allt nytt, och förvillar ständigt liberala skriftställares uppfattning af forna tiders tilldragelser." Författaren till *Den Siste Athenaren* har gjort sig sjelf till ett lefvande intyg af det senare påståendets giltighet.

Måhända skulle någon vilja möta dessa anmärkningar med inkastet, att en romanförfattare ej är förbunden att göra sina skildringar fullt historiskt sanna — att han rör sig inom ett område, nästan helt och hållet öppet för godtycket. Denna åsigt har en viss grad af sanning för sig; men ingen regel utan undantag. Då romanen är skriven med öppet erkänd

*) *Histoire de la civilisation en France*, sid. 110.

afsigt att genom skildringen af forntida förhållanden inverka på samtiden; när författaren såväl i sin tillegnan, som i de bifogade noterna låter förstå, att *han* anser sin teckning hvilat på historisk grund; då torde ock läsaren hafva rätt att *fordra* en framställning, som, åtminstone i hufvuddragen, troget återgifver det sanna förhållandet. Det ofvannämnda praktiska ändamålet med *Rydbergs* skildring, uttalas kanhända mest oförbehållsamt på bokens sista sida, der det heter:

"*Theodorus* hade från Italien begifvit sig till Afrika. Genom att aflägga prestdrägten och antaga ett annat namn, lyckades han undgå förföljelse, *men gjorde sig fullt värd att falla offer för anhängarne af kyrkans och bekenntelsens renhet*, ty han lefde och verkade med välsignelse i Christi anda, och blef en af länkarna i den kedja utaf protestanter, hvilken genomgår tiden före den händelse, som kallas reformationen, -- förpostfäktningen till den stundande stora striden emellan Christi församling och Prestkyrkan."

Intet tvifvel om författarens afsigt återstår, om man jemför detta utlåtande med följande ord, som igenfinnas sid. 83:

"Så glömde dessa senare (lekmännen) sin höga kallelse och bortkastade den sublimes läran om *det allmänna prestadömet*, tillika med de pligter, som skulle verkliggöra detta. Så bragtes denna lära, christendomens, samvetsfrihetens, den sanna demokratiens, i djupaste förgätenhet, eller utspäddes hon till ett homoöpatiskt intet och väcker ännu i dag, der hon predikas, sällan andra känslor än hånets eller förskräckelsens."

I sin ifriga, öppet erkända kamp mot det bestående, synes *Rydberg* hafva valt till lösen *Carlyle's* ord*): "*hvarhelst du möter en lögn så tillintetgör henne!*" Men han har förgätit den varning, denne författare i det följande tillägger: "Tänk dig dock väl för i hvad anda du vill göra detta. Grip ej verket an med hat, med groft, sjelfviskt våld, utan med lugn, besinning, med heligt nit, mildt, nästan medlidsamt. *Vakta dig framför allt att i stället för den afskaffade lögnen sätta en annan.* Hvarje orättvisa å din sida skulle vara en sådan och skulle gifva upphof åt ännu flera lögnar, hvarvid den sista villan blefve värre än den första." Han har förbi-sett *Carlyle's* i äkta brittisk, moderat-liberal anda hållna, försvar, för *det Bestående* såsom ett föremål, det der framträd ut teoriernas och möjligheternas bottenlösa djup — ett gifvet oemotsägligt faktum, i öfverensstämmelse med hvilket menni-

*) *Carlyle: The French Revolution.*

skorna under århundraden tänkt och lefvat. Han har icke velat lyssna till de varnande orden:

"Du hänförde svärmare, som ifrar för allt obepröfvadt nytt, tag dig i akt! Har du betänkt hvilket herravälde blotta vanan utöfvar på hela vårt lif? Har du betänkt att allt vetande, all erfarenhet sväfvar undrande och tvehågsen öfver den oändliga afgrunden af det okända, det oförsökta? Att hela vår tillvaro är ett bottenlöst svalg, öfvertäckt af vanan såsom af en tunn jordskorpa, som småningom dragit sig deröfver."

Han har kanske icke trott på de faror, den engelske författaren förutser, om, under kampen mellan det gamla och nya, den tunna skorpan på en gång skulle bräckas och djupets sjudande källor skulle koka upp, begravnande under sina glödande lavaströmmar allt det bestående och förvandlande det till ett jäsande chaos, hvilket ånyo måste börja att under kamp och förödelse bilda sig till en ny värld.

Rydberg deremot yttrar i inledningen till sin bok följande:

"Alla nya idéer födas med smärta till världen, och det vore lika orätt att förebrå idéen detta, som att förebrå barnet de plågor, det kostar sin moder. Man må således icke fördöma kyrkan, om man får se att hon ofta segrat genom afskyvärda medel, att hon värmt sina blodbestänkta händer vid kattarebål, och att hennes målsmän ofta varit samvetslösa, vederstyggliga personligheter. Men man må icke heller förebrå de idéer, som genom franska revolutionen blifvit verldsmakter, hvad åtskilliga revolutionens heroer brutit. Sjelfva *Marat* är dock en plastisk gestalt, en på den besegrade *Python* hänfullt trampande *Apollon*, när man jemför honom med åtskilliga af kyrkans helgon."

Hvad är meningen med dessa rader såsom inledning till ett arbete, hvars hela tendens motsäger desamma? På den fasaväckande målningen af kyrkans brott, grundar ju författaren sitt yrkande på hennes upphäfvande. Om de anförda orden förekommit t. ex. hos *Kingsley*, skulle man fullkomligt hafva fattat deras mening. Hos *Rydberg* åter synes de innebära en fullkomlig motsägelse, i det författaren af kyrkans brott drager just den slutsats, som han uppmanar läsaren att ej göra, till följe af revolutionens förvillelser. Dylika motsägelser förekomma på flera ställen. Så heter det t. ex. sid. 10:

"Derför var mängden af bildade Athenare ännu tillgifven *den gamla religionen*, sådan hon länge varit, *förädlad af klarare gudsmedvetande*, genomträngd af filosofien" — — — och sid. 54: "I segerfröjden öfver att ändteligen hafva funnit *den fasta grundval*, som filosofien *förgäfvat*

sökt i förnuftet sjelft, uppgingo alla sträfvanden i det enda, att, med facklan tänd vid uppenbarelsens ljus, belysa de gudomliga och menckliga mysterierna. Icke underligt. Tröstlösheten af den *förintelse*, hvari filosofien upplöst den gamla folkreligionen, hade i millioner mennisko-själar varit alltför djup, för att icke detta begär skulle framträda med oerhörd styrka."

Författaren talar här på samma gång om den gamla religionens "*förädling*" och om dess dermed samtidiga "*upplösning*" och "*förintelse*"; men han märker ej motsägelsen. Han tänker förvånansvärdt lika dessa "bildade Athenare", hvilka, liksom han, ej förmådde inse den sanningen, att den gamla folkreligionen i sjelfva verket ej var *förädlad*, utan *förintad*. Den christna civilisationen har naturligtvis ej kunnat undgå att utöfva sitt inflytande på författarens likasom på hans Athenares tänkesätt, men inom hans uppfattning, likasom inom hans hjertes, är striden emellan de båda verldsåskådningarne icke utkämpad, klarhet icke vunnit, ännu mindre försoning.

I skildringen af den förintelse och upplösning, hvartill filosofien bragt de gamla hedniska religionerna, samt af det intellektuella och sociala förfall, som deraf förorsakades, ledes tanken helt naturligt på det liknande upplösningsarbete, som fortgår under våra ögon, och hvarmed det 19:de seklets filosofi söker undergräfvade eller upphäfvade grunderna för den christna tron. Dess sträfvan går isynnerhet derpå ut att förvisa från läran hvarje öfvernaturligt element. Skall den lyckas deruti? Må den tänkande läsaren finna svaret hos sig sjelf, eller om han ännu ej kommit att tänka öfver denna vår tros lifsfråga, må han spörja vår tids upplysta christliga tänkare — må han t. ex. läsa den märkliga skriften: *L'église et la société chrétiennes en 1864*, der Guizot visar till hvilken bankrutt naturreligionen redan hunnit.

Då erfarenheten har visat, att menniskohjertat hyser en outsläcklig längtan efter godtgörelse, efter försoning — en längtan, hvilken sjelfva rationalisterna näppeligen torde kunna förneka — hvar finna en skönare, en rikare tillfredsställelse deraf, än i läran om den eviga Kärleken, offrande sig sjelf till menniskornas frälsning? Hvar finna en skönare öfvergång från offerkulten till — — ja, till hvad? Till den tid, om hvilken Christus talade, då han sade till lärjungarne: "Jag hafver ännu mycket säga eder, men I kunnen det icke nu bära." Hvar finna en lära mera egvad att fångsla och röra hjertat? Hon

är en del af det, som intet öra hört, intet öga sett och i ingen människas hjerta stiget är — och likväl vill man söka dess upphof hos en *blott människa!*

Kingsley har tecknat den religiösa ofördragsamheten i dess yttringar mot hedendomen, men deremot nästan med tystnad förbigått den i dess framträdande mot olika tänkande inom christenhetens eget sköte. Det är den svenske författaren förbehållet, att upptaga detta det farligaste vapen kyrkan lemnat sina motståndare i händerna. Ett bland de mörkaste dragen af denna kyrkans fanatiska ofördragsamhet är det, att hatet till motståndarne blir allt bittrare ju moraliskt ädlare dessa uppträda. Dubbelt farlig genom sådana egenskaper hatas en dylik motståndare högre i samma mån som han högre fruktas; hans åsichter vrängas, hans ord förtydas, hans bästa handlingar förklaras vara skrymteri, fariseism, egenrättfärdighet — idel 'lysande laster!' Se der den naturliga, oundvikliga följden af en intolerans, som anser uppnåendet af sedlig renhet och evig salighet — ändamålet för all religion — kunna vinnas blott inom en viss af yttre former strängt begränsad bekännelse. Sålunda förföljde påfvedömet med bittrare hätskhet de fromma Valdensärne och Albigen-serne än de ochristna muselmännen; och på denna olycksbringande bana fortgick catholicismen, tills hon slutligen hejdades af det allvarliga och beslutsamma motstånd, som framkallades genom kättarebålen och inquisitionens fador. Så länge ofördragsamhetens grundsats bibehålles och ju konsekventare den genomföres, desto vissare skall den såsom orsak, alstra samma följder. Inom den protestantiska kyrkan, som tror sig hafva uppgifvit denna grundsats, spökar den dock ännu i det *odium theologicum*, som tillåtit och tillåter sig just sådana sanningsvidriga skildringar som dem, till hvilka *Rydberg*, från sin ståndpunkt, gjort sig skyldig; detta *odium*, som sällan hos sina motståndare ser en ärlig, på forskning grundad öfvertygelse, utan blott hat till sanningen, förorsakadt genom motvilja för dess föreskrifter. I sjelfva verket inskränker sig också detta *odium* ingalunda till kyrkan och hennes ledare; det har genomträngt sjelfva massan. Luthers kyrka har förkastat grundsatsen, men såväl om hennes herdar som om hennes får, kan man ännu i detta hänseende säga: *naturam expellas furca tamen usque recurret* *).

*) Du må söka att betvinga naturen; hon vänder snart tillbaka.

Återstår dock den frågan: *huru skall det blifva möjligt att, om man lyckas undvika intoleransens Scylla, äfven kunna undgå otrons Charybdis?*

Men återvändom till våra båda romaner, hvilka onekligt intaga en vida högre rang än dylika skildringar i allmänhet. De gifva ej blott hvad man af alla bättre sådana kunna fordra, ett angenämt tidsfördrif, samt väckelse för reflexion och känsla; de skänka äfven, isynnerhet *Hypatia*, en lefvande historisk tidsbild. *Kingsleys* arbete förhåller sig till en naken framställning af tidens historiska facta, såsom en oljemålning i rik färgton, förhåller sig till den första färglösa teckningen. Målningen bibehåller troget teckningens konturer, men de hafva erhållit rundning, färg och lif. Man måste dock så väl om detta som om *Rydbergs* arbete med bedröfvelse uttala den öfvertygelsen, att de icke kunna påräkna en rätt talrik publik. De äro dertill i viss mening för goda. För att kunna läsa dem med allt det nöje, de äro ämnade att skänka, fordras ett visst medvetande om och intresse för de idéer, för hvilka författarne kämpa, samt någon kunskap i världshistorien. En person, som läser blott för att på ett angenämt och makligt sätt fördrifva en ledig stund, och som dervid skyr all tankeanstängning — och dessa utgöra flertalet — skall svårligen finna sig tillfredsställd; jemförelsevis minst af *Den Siste Athenaren*. Den objektivare målningen i *Hypatia* gör denna roman mer njutbar för mängden; och, om man undantager hjeltinnans och hennes lärjunges *Rafaels* filosofiska utgjutelser, torde den intressera läsare med mycket olika smak. De deremot, som af sin lektyr fordra mer än ett angenämt tidsfördrif, de som önska en läsning, hvilken antingen värmer hjertat, utbildar omdömesförmågan eller riktar vetandet, alla dessa skola finna sina fordringar i hög grad uppfyllda af ifrågasvarande arbeten.

Hos *Kingsley* finnes en ovanlig förening af mångsidighet, klarhet och värme. Han ser förhållandena i stort och kan uppfatta både den absoluta och relativa sanningen; han ser idealet, men ser på samma gång, att det sällan, om någonsin, låter sig förverkligas. För detta ouppnådda ideal är hans kärlek brinnande, men han slösar ej derpå *hela* sitt rika förråd. Han har äfven en skatt sparad att gifva åt den relativa sanningen, åt den uppblandade, som sträfvar till

renhet. Så är ej förhållandet med *Rydberg*. Han har ofta blott öga för den absoluta sanningen och blir derigenom orättvis och bitter mot den relativa. När han ser sitt ideal uppträda i verkligheten, förvridet och förfuskadt, vredgas han, och vid upptäckten af de felaktiga dragen, förbiser han i sin harm den likhet med urtypen, som dock finnes. Följden af denna hans ensidighet har redan blifvit anmärkt vid anförandet af åtskilliga hans missteckningar.

Af de båda författarne är *Kingsley* utan tvifvel den, som utvecklar den högsta och ädlaste verldsåskådningen. Likasom vi i hvardagslivet finna de renaste och bästa personligheter mildare bedöma sina felande likar, så äfven här. *Kingsley* framstår för läsaren såsom en kärleksfull sanningssökare, som vill locka andra med sig på denna ädla bana; *Rydberg* deremot, såsom en hämnande lögnbesträffare, hvilken under sin vredes uppbrusning, mindre tänker på att finna sanningen än att straffa och tillintetgöra lögnen. Denna ensidighet synes leda sitt upphof från hans redan antydda ringaktning af christendomens grund-elementer — *kärleken*, *ödmjukheten*. Om han blickat in i sin egen barm, skulle han utan tvifvel, — han, såsom vi alla —, der funnit bilden af sitt ideal förfuskad och förvriden, en upptäckt, som skulle hafva smält hans vrede och förvandlat den i djupt deltagande för de personer och förhållanden, hvilka äro behäftade med mer eller mindre samma brister.

Det mål, hvartill den allmänna civilisationen sträfvar, har *Rydberg* uttalat i orden: "antiken och christendomen genomträngande hvarandra." Detta den allmänna bildningens mål, är äfven den enskildes. Författaren sjelf har dock synbarligen ej uppnått det. Och hvarföre? Emedan det christliga elementet ej inom hans verldsåskådning fått taga ut sin fulla, sköna rätt. När man ser honom, med full uppfattning af christendomens *historiska* betydelse, förblifva blind för dess högsta, *gudomliga* sanning, känner man sig frestad att tillhviska honom *Victor Hugos* sköna ord:

"*Aimez, et la paupière s'ouvre.*

"*Croyez et la prunelle voit!*"

Dock, tron och kärleken tillhöra arten af de gåfvor, hvilka ej kunna tagas, utan de varda oss gifna, gifna med ett enda evigt gällande vilkor: "Beder och J skolen få, söker och J skolen finna!"

I saknad af dessa himmelska gåfvor kan man, äfven med den bästa vilja, äfven med det mest lysande snille, ej rätt uppfatta, ej göra full rättvisa hvarken åt *Sanningen* eller *Skönheten*, utan blir i mer eller mindre mån trolös emot båda. I detta förhållande torde man spåra den egentliga grunden till bristerna i *Victor Rydbergs*, eljest i så många afseenden intressanta och snillrika arbete, äfvensom till de företräden *Kingsleys Hypatia* eger framför detsamma*).

Emund Gammal.

*) Ehuru i hufvudsaken fullkomligt öfverensstämmande med *Emund Gammal*, känna vi oss dock frestade att emot honom sjelf vända ett af hans träffande uttryck om "Den siste Athenaren", och anmärka, att han i sin kritiska teckning — icke öfverdrifvit skuggorna, *men utelemnat dagrarne*. Skildringarne af den grekiska skönhetsverlden i all dess storhet och förfall; teckningen af den antika verldsåskådningens båda yttersta konsekvenser — *Krysanteus* och *Karmides* — den senare på sin ståndpunkt framställande en lika trogen spegelbild af en "siste Athenare", som den förre; målningar, sådana som de af filosofen och hans hem, af *Hermiones* och hennes väninnors poetiska lek om aftonen vid springbrunnen, den christne flygtingens uppträdande ibland dem; hans rörande och sinnrika tolkning af Narkissos mythen; samtalen mellan *Hermione* och *Theodorus*; och, såsom motstycken till dessa rena ljusbilder, skildringen af den athenske ynglingen, hans omgifning och hans älsklingstillhåll; slutligen det ohyggliga, men med mästärhand målade folkupploppet, den vackra teckningen af den christliga kolonien i Suneions bergsbygd och den lefvande skildringen af dess bekrigande, dess förtviflade motstånd och slutliga undergång — allt detta hade dock förtjenat något mera än ett loford blott i förbigående.

Väl skulle vi hafva lust att öka skuggpartierna i *Emund Gammals* skizz med en anmärkning mot det, ur både moralisk och æsthetisk synpunkt oförlåtliga missgrepp, förf:n synes begå, då han låter den renhjärtade, kyska, på bildningens höjdpunkt stående *Hermione* så villigt lyssna till den från orgierna nyss återvändande, utlevade, moraliskt förderfvade *Karmides*' kärlek. Men anande att en högre sannings makt här, förf:n omedvetet, ledt hans penna, röjande slappheten af antikens sedlighetskänsla, ihålligheten och ytligheten af dess skönhetsdyrkan äfven hos de högste typerna af dess bildning, ha vi här blott i förbigående antydtt detta märkliga drag i tidsbilden, i det vi äfven påpeka huru förf:n, genom *Hermiones* sjelfmord, (låt vara att det framkallades af det nedrigaste bedrägeri) gifvit en ofrivillig varning

XXVII. — BIBELN OCH VETENSKAPEN.

Vill man i ett enda sammanträngdt uttryck gifva form åt den split och söndring, som genomtränger tidens anda, den dunkla namnlösa oro, som jäser i dess hjerta, kan man knappast göra det bättre, än med de tvenne orden: *Bibeln och Vetenskapen*. De äro lösen i den strid, som föres mellan *Trons och Förnuftets* målsmän, en strid, på hvars utgång lösningen af alla vår tids brännande lifsfrågor ytterst beror. Denna kamp har numera gripit allt för vidt omkring sig, för att man längre skulle kunna hållas i okunnighet om dess tillvaro, äfven om man, såsom nyligen händt, skulle få höra en och annan andelig talare godtroget glädja sig åt att våra "höga snötäckta fjäll och djupa dalar skydda oss för otrons och tviflets stormar." På samhällets höjder och i dess lägsta djup, i verldslifvets hvimmel, i kyrkans helgedom, i hemmets stilla verld — öfver allt bryter striden fram, och den som ännu vill dölja för sig sjelf detta faktum är lika dåraktig som barnet, då det tror sig osynligt blott det sluter sina egna ögon, och skall måhända, såsom detta, blundande falla. Det synes derföre vara tid äfven för en Tidskrift för Hemmet, att någon gång, om ock blott i förbigående, vidröra detta ämne: icke i den förmättna tanken att i någon mån kunna bidraga till stridens lösning, men i öfvertygelse, att det är en pligt, äfven för qvinnan, att med uppmärksamhet följa den, och detta icke minst för den sannt christna, den varmt och af hjertat troende — den, inom hvars bröst kampen redan vunnit sin lösning, sin försoning.

En rörelse, som för närvarande pågår i England, åsyftande en försoning mellan *Bibeln och Vetenskapen*, eller rättare mellan Skriftens tolkare och vetenskapens idkare, är en ny och märklig företeelse på stridsfältet. Under de sista månaderna har nemligen en skrift eller så kallad "Declaration", uppsatt af några för

för det ideal af en rationalistisk christendom, som han i Philosophens dotter velat personifiera.

Med alla sina brister är dock "*Den siste Athenaren*" onekligen i afseende på stil och framställningssätt ett af de mest framstående arbeten, som den svenska skönlitteraturen på länge haft att uppvisa, och skall alltid förblifva af värde såsom en lefvande skildring af den grekiska skönhetsverldens sista momenter, af antikens storartade dödskamp.

Anm. af Redaktionen.

religionens helgd nitälskande vetenskapsmän, blifvit kringskickad till deras medbröder med anmodan om underskrifter. Föرنämsta anledningen härtill torde vara en af Biskop *Colenso* i Natal (Södra Afrika) utgifven skrift*), deri han, såsom han sjelf anser, på vetenskaplig grund bestrider gudomlig ingivelse i de fem Mose Böcker samt i Josua Bok och för hvilken han blifvit ställd under åtal. Nyssnämnde "Declaration" är af följande innehåll:

Vi undertecknade, naturvetenskapens trogne idkare, önske härmed förklara vårt allvarliga bekymmer deröfver att forskningen efter vetenskapliga sanningar i vår tid hos mången urartat till ett begär att framställa den heliga Skrifts sanning och trovärdighet i ett tvifvelaktigt ljus. Vi äro öfvertygade om omöjligheten af, att Guds ord, sådant det blifvit skrifvet i naturens bok, och Guds ord, sådant det förvaras i Den Heliga Skrift i grunden skulle kunna motsäga hvarandra, huru mycken skenbar olikhet än deremellan må förefinnas. Vi hafva ständigt i minnet det faktum, att vetenskapen ännu icke nått sin fullbordan, utan alltjemt befinner sig i ett fortskridande utvecklingsstadium; att vårt bristfulla förnuft ännu blott tillåter oss att se, såsom genom ett mörkt glas; och vi emotse med tillförsigt en kommande tid, då Guds verk och Guds ord skola befinnas sammanstämma i alla deras enskildheter. Vi måste beklaga, att mången med misstro betraktar naturvetenskapen och afhåller sig från dess studium, till följe deraf att en del forskare ställt vetenskapen i opposition emot Den Heliga Skrift. Vi tro, att det är hvarje vetenskapsmans pligt att forska i naturen endast för att der uppdaga sanningen, och att han, om han skulle anse några af de funna resultaten stå i skenbar motsats till det skrifna ordet, eller rättare till hans egen tolkning deraf, hvilken torde vara oriktig, icke bör förmädet antaga för gifvet, att hans slutsatser måste vara sanna och Skriftens uppgifter falska, utan hellre lemna de båda motsatserna åsido, till dess det en gång behagar Gud att tillåta oss finna medel att försona dem; korteligen, i stället att envist framhålla och stanna vid de skenbara motsägelserna mellan vetenskapen och Bibeln, önska vi att man med tro och öfvertygelse ville omfatta de punkter, uti hvilka de öfverensstämma.

Mer än 200 underskrifter hafva redan blifvit tecknade under denna förklaring, och man igenfinner der namnen af många bland Englands utmärktaste vetenskapsmän och läkare, hvaribland må nämnas: *Thomas Anderson*, M. D., *J. H. Balfour*, M. D., *Sir David Brewster*, *James Glaisher*, *Thomas Bell*, *Thomas Remer Jones*, *James P. Joule*, L. L. D., *Robert Main*, *Thomas Richardson*, Ph. D., *Henry D. Rogers*, L. L. D., *Adam Sedgwick*,

*) *Colenso*: Pentateuch and Book of Joshua. London 1863.

M. D., samt *J. Stenhouse*, som åtagit sig att emottaga underskrifterna.

Bland dem, som vägrat sina underskrifter efter att hafva fått sig "Förklaringen" tillsänd, äro *J. F. W. Herschel* samt Sir *John Bowring*.

Den förstnämnde fann uti den honom förelagda skriften, i trots af dess milda ordalydelse och "varliga framställningsätt" en yttring af religiöst partisinne, hvaruti han icke kunde instämma, utan att anse sig göra intrång på den fördragsamhetens grundsats, hvilken synes honom vara det säkraste skyddet för den allmänna religionsfriheten. På samma gång han fritager sig för hvarje beskylning för atheism eller otro, förklarar han den ifrågavarande skriften endast vara ett nytt tvisteämne — en ny eldbrand inkastad i den christna världens redan alltför stridiga elementer.

Sir *John Bowrings* motivering af sitt afslag, klarare framställd och vittnande om en varmare känsla för den religiösa sanningen, kan tjena såsom ett slags program för den ädlare och humanare delen af kyrkans och ortodoxiens vetenskapliga motståndare i våra dagar. Då den i denna egenskap och såsom ett motstycke till det ofvan anförda har sitt djupa intresse, meddela vi här oafkortadt hans skrifvelse i ämnet:

Claremont, Exeter, August 2.

— — — Jag instämmer af hjertat i den allmänna andan i det dokument jag blifvit anmodad att underteckna. Att alla sanningar slutligen måste visa sig stå i harmoni till hvarandra — att en sanning icke kan stå i strid med en annan — äro påståenden, rättare sagdt, axiomer, hvilka ingen kan bestrida; att framträda med ett offentligt instämmande deruti är en lika afgjord öfverloppsgerning, som att offentligen förklara sig instämma de gifna resultatn af ett matematiskt problem. Men det synes mig som skulle tiden vara inne att söka frigöra oss från tyranniet af hvarje dogmatiserande trosform, hvarje påtvungen bekännelse, alla på förhand antagna slutsatser, alla komprometterande förklaringar, för att endast ihärdigt söka drifva vår egen forskning, vår egen öfvertygelse till dess oundvikliga konsekvenser, samt uppmana andra att från sin ståndpunkt bezagna sig af samma rättighet och aförda sig samma pligt. Jag kan ej inse huru sanningens och religionens intresse bättre skulle kunna betjenas, än genom att upplåta möjligaste vida utrymme för en fri forskning. Det är icke möjligt — och om möjligt icke önskligt — att förekomma jemförelsens uppställande mellan de historiska uppenbarelsorna om en förgången tid och den närvarande tidens vetenskapliga upptäckter. Bibeln måste dragas fram i öppna dagsljuset — ut ur det mörker

hvertill gammal häfd dömt den; den måste prövas af forskningen och uttagas ur den trängsinnade okunnighetens förvar; den måste renas från spindelnäten och luttras från det förskämmande mögel, som omhvärfver den. Ingenting *mindre* än detta bör förnuftigtvis kunna tillfredsställa de troende; ingenting *mera* än detta kan rimligtvis fordras å tviflaren's sida; men *jemt upp detta* måste begäras i allas gemensamma intresse. Det ligger ingen förmätenhet uti att för världen framlägga forskningens resultat i en sansad, allvarlig och aktning'sbjudande form: dessa resultat må för öfrigt vara hvilka som helst. När allt kommer omkring torde man ej finna någon bättre utväg att befästa "tro", hopp och tröst, än genom att medgifva de intelligensens krafter, med hvilka Gud välsignat oss, deras fulla inflytande och verksamhet inom alla tankens rymder. Genom att "bepöfva allting", skola vi blifva i stånd att "behålla det godt är", och vi kunna vara fullt förvissade, att de stora sanningar, hvilka emotstått upprörda århundradens stormar och skakningar, skola förblifva orubade till tidernas ända."

För att afsluta vår lilla uppsats i detta ämne meddela vi följande vetenskapliga rön, hvilket synes vara ett af de forskningens resultat, som vittna *för* skriften. Vi anföra det dock mera såsom en kuriositet, då det rör en småsak, som synes oss vara af föga vigt för bibelvännen, hvilken säkerligen finner otaliga högre och mera öfvertygande bevis för *de stora väsendtliga* sanningarne i Guds ord.

Det är troligen för de flesta af våra läsare bekant, att senare tiders forskningar uppdagat, att solen icke, såsom man förr antagit, är orörlig eller begäfvad endast med en omkring sig sjelf roterande rörelse. Man har tvertom öfvertygat sig, att den med alla de himmelskroppar, som lyda dess dragningskraft, ilar framåt genom rymden mot en punkt, som man tror vara belägen mellan de tvenne stjernorna *Ró* och *Jota* i Herkules' konstellation, dervid utvecklande dubbelt den hastighet, som jorden i sin rörelse kring solen.

Vår sol är således, enligt detta antagande, sjelf endast en satellit, vändande sin bana kring en större centralsol, hvars tillvaro ännu är oss obekant; astronomerna ha nemligen, oaktadt de trägnaste forskningar och i trots af de skärpta synglas, hvar med senare tider försett dem, ännu icke varit i stånd att upptäcka någon böjning af den bana solen på sin framåtilande väg beskriver, och hafva således icke heller kunnat beräkna denna oerhörda cirkels medelpunkt.

Upptäckten af solens framåtillande rörelse har gifvit det gamla testamentets uttolkare vapen i hand emot sina motståndare, underverkens betviffare, och gifvit dem anledning till följande anmärkning.

"Bibelordets fiender hafva ofta begagnat sig af underverket, då Josua stannade solen, för att dermed bevisa de heliga böckernas förmenta otillförlitlighet. Det syntes dem en vetenskaplig hädelse att tala om att stanna solen, då det icke är solen, som går omkring jorden, utan jorden kring solen. Ett sådant underverk, mena de, skulle blott varit ett löjligt misstag.

"Vår tids vetenskap förklarar deremot att det var just solen, icke jorden som Josua måste stanna. I annat fall hade solen, fortsättande sitt majestätiska lopp, aflägsnat sig från den under en hel dag stillastående jorden, och sålunda lemnat den till rof för mörkrets och köldens tillintetgörande välde.

"Genom att deremot hejda centralkroppens rörelse, hejdade man i och med detsamma alla af dess dragningskraft ledda himmelskroppars och alla förhållanden kunde sålunda i orubbad harmoni bibehållas i sitt normala skick.

"I det solen stannade, stannade således äfven jorden och förblef dervid i sin ursprungliga ställning till den centrala stjerna, af hvilken den emottager ljus, värme och lif.

"Sålunda", slutar den förf. vi här anfört och som hänvisar till en uppsats i *Revue du monde catholique* 1862, pag. 514, för vidare utveckling af det här upptagna ämnet — "sålunda dagas det småningom inom det dunkla området för Vetenskapsens och Religionens stridigheter, tvedrägten skall ej länge kunna råda mellan de båda makterna, vi skola ännu en gång med Noachs englar och med de vise männen från österlandet, hvilka följde den hemlighetsfulla stjernans ledning, kunna utropa:

"Ära vare Gud i himmelen, frid på jorden, menniskorna en god vilje!"

L—d.

XXVIII. — EN SUCK.

Det går en suck af smärta,
 En suck af nöd och qual,
 Igenom hvarje hjerta
 I jordens djupa dal.
 Den blef en arfslott, gifven
 Åt oss i fallets stund,
 Då men'skan, syndens blifven,
 Med sorgen slöt förbund.
 Den bördan skulle trycka
 Oss djupt i stoftet ner
 Och krossa all den lycka,
 Som lifvet åt oss ger,
 Om ej i hjertat åter
 Förnams ett fridens bud:
 "Din synd jag dig förlåter,
 Vänd åter till din Gud!"
 Det ordet skänker friden,
 Ej verlden gifva kan;
 Det visar bortom tiden,
 Då tidens ro försvann;
 Det ordet ger den fröjden
 Ej dödligt öga sett,
 Men Herren uti höjden
 Åt sina barn beredt.
 När jordens små bekymmer
 Förökas år från år,
 När livvets glädje rymmer
 Och korsets tyngd blir svår,
 Lyft då din blick och hoppas,
 Se gladt mot målet fram,
 Ty mins, att rosen knoppas
 På sjelfva törnets stam.

L. S.

XXIX. — NÅGRA TIDSBILDER
från 1700-talet *).

II.

Herr Kjells löfte.

Omkring en månad hade förflutit sedan underrättelsen om Herr *Kjell Barnekows* plötsliga död blifvit af hans trogne tjenare öfverbringad till hans enka. Det är en klar och kall vinterdag. Den betydelsefulla tystnad, som följer med död och sorg, herrskar ännu på Widtsköfle borg. Genom de stora salarna ila svartklädda tjenare med ljudlösa steg att utföra gifna befallningar, återkommande, lika tysta och snabba för att hviskande redogöra för sina uppdrag. Endast på afstånd förnimmas genom stängda dörrar några dämpade ljud af barnalek och barnafröjd, då och då nedtystade af gamla *Malins* halfhögt förmanande stämma. I hvardagsrummet vandrar herr *Peder*, med händerna på ryggen och kalotten snedvriden, tyst och rastlöst fram och tillbaka, följd af några skygga blickar från den ena fönstersmygen, der jungfru *Märtha* sysslar med ett handarbete.

Plötsligt afbrytes tystnaden af ett gällt ljud af klingande bjellror. Gäster hafva anländt, äldre män i svarta drägter och med temligen alldagliga physiognomier dolda under den mask af antagen bedröfvelse, som gifvit upphof till den gamla önskan: "Sorgens beklagande undanbedes." De ankommande äro aflägsna släktingar till de sörjande, hvilka enkan, under hennes broders och närmaste anhörigas bortovaro i kriget, kallat för att med dem rådslå om de mått och steg, som vore att iakttaga med afseende på den vidlyftiga ekonomi, den aflidne efterlemnad. Emottagna af herr *Peder*, införas de efter en stund i den hädangångne Slotsherrens enskilda arbetsrum, der rådplägningen skulle hållas. Det är ett mindre rum; väggar och möbler äro öfverdragna med svart kläde; en stor taffla samt åtskilliga vapen, som pryda den ena långväggen, behängda med svart flor. Genom det enda fönstrets små blyinfattade rutor intränger snödagern derute blott sparsamt, yt-

*) Fortsättning från föregående häfte; der genom feltryck 1700-talet förändrats till 17:de århundradet, hvilket härmed rättas.

terligare dämpad af de tunga svarta förhängen, som i täta veck nedfalla på ömse sidor om den djupa fönsternischen. Midt på golvet står ett stort bord, behängdt med en svart duk, samt öfverhöjdt af papper, räkenskapsböcker, m. m. dylikt. Vid dess öfre ända sitter *Margaretha Ascheberg* i enkeskrud. Ehuru till hälften utestängd, synes den klara vinterdagern varit hennes ögon för skarp, ty hufvudet är bortvänt och blott då och då kan man under samtalets lopp skönja en skynt af de ädla men tärda dragen, bildande en skön marmor-relief mot enkedokets svarta grund. På ömse sidor om henne synas de nyss ankomne rådgifvarne, midt emot henne herr *Peder*; vid fönstret sitter fru *Elsa*, ifrigt sysselsatt med ett handarbete, men vid dörren ses *Sune*, rak och uppsträckt såsom på post, tillkallad, för att lemna upplysningar med afseende på en af öfverläggningens hufvudfrågor — fullgörandet af det kontrakt med kronan, enligt hvilket den afidne Öfverste *Barnekow* förbundit sig att inom viss tid, med flera hundrade, fullt rustade ryttare komplettera det dragonregemente, till hvars chef han af Konungen blifvit utnämnd.

Rådplägningen började med en öfverräkning af sterbhusets tillgångar samt af den stora skuld, som häftade vid de många egendomarne, så utom som inom riket, hvarpå herrarne förklarade, att det vore omöjligt att utan stora uppoffringar och otaliga svårigheter fullgöra en så kostsam förbindelse. *Margaretha* medgaf att de hade rätt, men förklarade sig beredd till hvarje offer, så vidt det endast drabbade henne själf: "Inga svårigheter skola afskräcka mig, inga försakelser synas mig för tunga", sade hon, "blott J kunnen bereda mig en utväg att fullgöra min makes förbindelse."

Den lugna viljekraften i *Margarethas* uppsyn och den ädla känsla, som dikterat hennes ord, väckte hos hennes rådgifvare en ofrivillig rörelse af beundran, och, med större ifver än de hittills visat vid rådplägningen, företogo de nu undersökningen af räkenskaper och handlingar, för att finna utväg till bestridande af den första betydliga kostnaden. Af reda penningar, som funnits inne, var större delen redan använd till förberedelserna för den afidnes begrafning, hvilken först efter flere månader och med stor ståt, enligt tidens sed, skulle försiggå. Lån voro den tiden svåra, om ej omöjliga att erhålla. Man föreslog då försäljandet af vissa ärfda hemman. Men enkan

nekade att gå in på planen, förklarande med sin vanliga bestämmdhet: "Hvad jag icke kan lägga till, icke skall jag åtminstone draga af på mina faderlösas arf. *De* få ej bli lidande på mitt beslut."

"Jag vet då en annan utväg — i sjelfva verket den enklaste", inföll rådgifvaren på hennes venstra sida. "Bönderna på de *Barnekowska* godsens äro alltför lågt beskattade i jämförelse med de Skånska godsbönderna i allmänhet, och icke destomindre utkräfvcs ej alltid godsherrens rätt så som det kunde ske. Hög pålagorna — gör som andra godsegare — vräk den som ej till sista kornet betalar sin gärd — och ni skall inom kort hafva en summa tillräcklig för utförandet af ert ädla beslut."

"Men i och med detsamma förnedra det till en oädel handling", genmälde *Margaretha* med skärpa. "Ej må herr *Kjells* löfte infrias på hans ärliga och trogna tjenares bekostnad. Den *Barnekowska* bondens välmåga har blifvit ett ordspråk i hela vår provins, och illa vore, om jag skulle komma det på skam. Dessutom, för att blott tänka på den egna fördelen, så läser ju en gammal sägen, att svulten tjenare bringar husbond' till tiggarsstafven, men den väl lönte samlar honom gods och ära."

Man ville invända något, men *Margaretha Ascheberg* stod fast vid sina ord: herr *Kjells* löfte skall ej inlösas på hans ärliga tjenares bekostnad.

Såsom en sista tillflykt i nöden, föreslogs då indragningen af några betydliga kapitaler, som den affidne General *Ascheberg* testamenterat till underhåll af skolor och andra välgörenhetsinrättningar på de gods, hans dotter erhållit i arf.

En mörk sky drog öfver *Margarethas* anlete, då hon lyssnade till detta förslag, och med ädel harm svarade hon: "Upphäfva *Rutger Aschebergs* stiftelser! I sanning, det synes af ett sådant råd som skulle de, hvilka kalla sig hans dotters vänner, hafva förgätit hvad icke blott hon, men hvad hela Skåne är honom skyldigt. Jag vill ej nu tala om konungatjenarens trohet — hans, om hvilken *Carl den XI* sade: att han ej visste huru han nog skulle kunna fulltacka sin trogne lärofader; — icke heller om krigarens bedrifter, om segraren vid Landskrona och Helsingborg, ehuru *en* finnes här, som kunde vittna derom." En blick på den vid dörren posterade trotje-

naren röjde riktningen af hennes tankegång. *Sune* höjde venstra handen mot tinningen till militärisk helsning (den högra handens fingrar hade han jemte sabeln lemnat fienden som byte vid Landskrona) och intygade derpå med några kraftiga ord sin forne befälhafvares tapperhet och krigskonst. 'Med honom i spetsen', bedyrade han, "gingo vi glada en emot tio, och tvekade någon nykomling i ledet, uppmuntrades han af kamraterna med vår gamla lösen: *lita du tryggt på Gud och gamle Ascheberg!*"

Rådgifvarne invände, att den store Generalens förtjenster ingalunda voro förgätna m. m., men hans dotter afbröt dem sägande: "Vi vilja nu blott tala om *Rutger Ascheberg*, såsom styresman öfver Skåne och de andra nya landskapen. J, herr *Peder*, veten och kunnen intyga hvad han i denna egenskap gjort och uträttat, hvilket allt desse mine förståndige rådgifvare (epitetet erhöill en smått hånande betoning) synes hafva förgätit."

"Märkeliga, högst märkeliga ting!" inföll herr *Peder* "såsom ock samtid och efterverld tacksamt skola erkänna. Huru de under kriget uppkomne oredor botades, huru folket bragtes i godt förhållande till sin nya öfverhet, huru ordning, laglydnad, samt enskild och allmän säkerhet småningom befastades, ej för stunden, men för all framtid — fråge man herre eller bonde, prest eller soldat, alla skola de gifva samma svar: *genom Rutger Ascheberg!* Och torde det hafva sig svårt nog för en efterverld att döma och säga *när* han var störst, i krigets idrottter eller fredens värf."

"Sjelf skulle han näppeligen tvekat derom", inföll hans dotter, som med synbar tillfredsställelse lyssnat till fadrens pris. "Jag har ännu i förvar ett bref, som han skref till min kära moder, under de första åren at sin fredliga verksamhet, och hvilket börjar med orden: "*visste jag ock både förr och nu, att jag var skapt till annat än slå folk ihjäl!*"

Herrarne, hvilka visat någon otålighet vid allt detta, förklarade sig fullt villiga att instämma i den berömde Generalens lof, men menade att hans stora egenskaper hade föga att göra med den fråga, de voro kallade att afhandla.

"J veten då icke, gode herrar", återtog *Margaretha* med någon bitterhet i rösten, "grunden på hvilken *Rutger Ascheberg* byggde sitt verk? J menen törhända, att det var efter-

gifterna för de stores fordringar, den besutne adelns privilegier, eller folkets minskade utskylder? Annorlunda tänkte min fader. Sådant kan gifvas och tagas åter. *Han* byggde på fastare grund — på folkets gudsfruktan, sjelfaktning och sedliga kraft, befördrade genom ett ordnadt kyrkoväsende samt skolors upprättande för fattig mans barn såväl som för herremannens. Blott så, menade han, kan verket blifva bestående. Och godt hade varit, om han unnats en längre tid att fullfölja hvad han nu blott hann börja. Spörjen emellertid öfver allt, gode herrar — från högskolan i Lund till bygdens fattigskolor — och J skolen få till svar, att det är *Rutger Ascheberg* och hans inflytande, som de hafva att tacka för sin betryggade tillvaro. Menen J då, att det skulle anstå mig, hans dotter, att rifva ned, om ock blott en ringa del af hvad han byggt upp? att det skulle anstå *Margaretha Ascheberg* att upphäfva de skolor och fromma stiftelser, som han af enskilda medel gjort, och sålunda gifva ett föredöme af egen nytta och missaktning för vördade fäders minne? O nej, må *Rutger Aschebergs* dotter hellre mista det käraste henne ännu återstår, än att hon skulle förtaga något af den vörndad och kärlek, som med rätta omgifver hennes faders hågkomst!"

Den äldste och som det tycktes förnämste af rådgifvarne tog då till ordet, prisade i valda ordalag grefvinnans högstämda åsigt, men fann just häruti ett ytterligare skäl att bestämdt afråda henne från att taga ringaste befattning med ett kontrakt, hvars fullgörande torde blifvit svårt nog för hennes make, och som ovilkorligen skulle öfverstiga hennes — *en svag kvinnas* — krafter.

Margaretha höjde hufvudet, ej utan stolthet, och med ett uttryck af kraft och tillförsigt, som jäfvade talarens ord.

Rådgifvaren på hennes andra sida tillade med ett slugt leende, att grefvinnan kunde så mycket lättare frisäga sig från den pligt, som salig Herrn blott alltför obetänkt iklädt sig, då, enligt gällande lag, döden löser hvarje dylik förbindelse.

Med en uppsyn, som förrådde ett till förakt gränsande missnöje, lyssnade den unga enkan till dessa ord, utan att ens bevärdiga dem med ett svar. "Hafven J, herr *Peder*, icke något bättre, *Kjell Barnekows* enka värdigare råd att gifva?" frågade hon med fast, men sorgsen röst och vände sitt mörka öga, fullt af frågor, mot den tilltalade. Husets gamle vän rå-

kade vid detta spörsmål i svårt bryderi. Han led synbart af att icke kunna motsvara *Margarethas* förväntan, men måste afråda, äfven han. "Sådana utskylder i våra tider af krigsgärd och hård beskattning", menade han, "skulle bringa en *Cresus* till tiggargärd. Herr *Kjell* hade lemnat många barn — hans enka måste i främsta rummet tänka på deras framtid."

Margarethas högburna hufvud sänktes åter, en suck badade sig väg genom de hårdt sammanpressade läpparne och halft vänd mot fönstret frågade hon sakta: "Än J, fru *Elsa*!"

Den gamla frun invände något om omöjligheten för ett fruntimmer, hvars börd och samhällsställning lyckligen befriat henne från allt deltagande i ekonomiska angelägenheter, att utreda sådana saker, för att icke tala om det åtlöje, det torde väcka, om en ung grefvinna toge sig före att utrusta ett regemente. Hon kunde således för sin del icke annat än afråda ett företag, som måste vara icke blott oklokt, men för ett fruntimmer otillständigt, och endast egnadt att bringa åtlöje öfver ett gammalt ansedt namn.

En blixtnad ur det mörka ögat och en purpurflamma på kindens snö röjde den känsla, med hvilken *Margaretha* afhört detta småförståndiga tal. Hennes blick riktades derefter på *Sune*, utan ett ord, men synbart frågande och fordrande svar. Han höjde som förut sin venstra hand med den vanliga helsningsformeln: "Gud bevara nådig grefvinnan!" och fortfor derpå, talande kort och afbrutet, som hade han ej vågat lita på styrkan af sin barska stämma: "Herr *Kjell* gaf Kungen sitt löfte — J vet, jag följde min Herre se'n han var unga pojken — såg'en aldrig rygga ett löfte — aldrig bryta sitt ord — aldrig —" men rösten svek den gamle krigaren och slängande med afvig hand tårarne ur sina skumma ögon, utbröt han plötsligt — "låt'en då inte göra't i döden, *Margaretha Ascheberg*!"

"Ärliga själ!" utbrast hans matmoder — du således den ende, som förstätt honom och mig!" — Den hvita handen trycktes en sekund mot de tårfyllda ögonen, och låg nästa minut i *Sunes* grofva, väldiga näfve. Ögonblicket derefter tog *Margaretha Ascheberg* till ordet, lugnt, fast och bestämdt, vänd till herr *Peder* och de andra rådgifvarne vid bordet.

"Hafven tack, gode Herrar, för edra välmenta råd. J hafven handlat efter bästa förstånd, jag är viss derom; men J hafven icke mätt "den svaga qvinnans" kraft efter måttet af

den hjälp, hon kan vänta af all god gåfvas gifvare, då det gäller att häfda en makes minne."

Hon tystnade ett ögonblick och tillade derpå, med ögat riktadt mot himlen, såsom hade hon der velat helga och stärka sitt beslut:

"*Herr Kjells löfte och det värff han sig åtagit till Konungens och Fäderneslandets tjenst skall Margaretha Ascheberg med Guds hjälp fullgöra.*"

Öfverlemnande åt fru *Elsa* och herr *Peder* omsorgen om hennes gästers förplägning, böjde *Margaretha* sitt hufvud till afsked och lemnade rummet.

III.

En Middafton *).

Samma dag då rådplägningen föregått på Widtsköfle hade godsets bönder infunnit sig vid gården, för att aflemna en del af sin skattesäd, samt derefter samlats till middafton hos Rätaren eller "La'fogden" *Christian Rhold*. La'fogdens bostad i ena ändan af den långa ladugårdsträckan, utgjordes af en låg, men rymlig stuga, med takbjelkarne svärtade af röken från den stora spiseln. Sängen i det ena hörnet, inbygd och stor som ett litet rum för sig, samt den så kallade bordbänken längs den ena långväggen med det väggfasta matbordet der framför, visade att kammaren begagnades till både sof- och matrum. Bland det enkla bohaget märktes för öfrigt en gök-klocka i himmelsblått fodral, samt ett litet hörnskap af samma färg, på hvars öfre afsats Bibeln och den nya psalmboken sågos prunka med grofva messingspännen i de styfva skinnpermarne. På spiselkransen lyste blankskurade pannor, stora dryckeskannor af tenn, en silfvertumlare och några koppar.

Då syltmjölken **), som utgjorde gårdsfolkets vanliga merafton, skulle varit allt för simpel kost för bjudna gäster, hade mor redan länge stått vid den stora spiseln, rörande i gröt-kitteln, som sakta kokade vid torfglöden; kring det finskurade bordet sysslade husets unga dotter, frambar de stora limporna

*) Middafton eller merafton, provincialbenämningen på aftonvard.

***) Surnad fårmjöl, samlad om sommaren och förvarad öfver vintern i stora tunnor.

och kringsatte blanka tenntallrickar, fyllda med mjölk och försedda med nya skedar af väluktande "ene"; i vrån vid dörren sågs fördrängen, *Landgren*, klyfvande några grofva vedträd åt mor. Då högljudda röster utanför förkunnade gästernas ankomst, afkastade den unga *Britta* hastigt sin varma skintröja. Belysningen af eldskenet och det aftagande dagsljuset var ej stark, men förrådde dock tillräckligt af flickans drag och gestalt, för att låta ana hennes naturliga skönhet. Det bruna håret, ej som modrens doldt af "kluten", (den hufvudbonad, som bland de skånska qvinnorna utmärker det gifta ståndet) lemnade det vackra rosiga anletet fritt, och nedföll på axlarna i rika flätor, "tippade" med blåa ylleband; det låga lifstycket, tillsnöradt öfver ett snöhvitt linne, eller så kalladt "uppblöt", visade på det förmånligaste den smärta men starka växten, medan den korta bandkantade kjorteln i hastiga vändningar uppenbarade ett par välbildade smalben med fötter, som hade förtjenat en finare beklädnad än de högklackade "träbottna-tofflor", som nu vanprydde dem.

Helsande mor med ett grofmäldt Guds fred! och nickande åt *Britta*, hvars armar dignade under fatet, der mor just nu slog upp gröten, samlades gästerna småningom kring bordet, bildande en krets af härdiga, väderbitna dannemansanleten, hvilkas rena, men något tunga och groft tillhuggna drag, förrådde hufvuddraget i den Skånska bondens skaplynne, *en trög, men ihärdig kraft*. Den korta bordsbönen, framsagd af värden, slöt med ett amen, upprepadt af de öfrige i en enhällig korus, hvars unisona baston endast afbröts af tvenne qvinliga diskantstämmor, i det mor och *Britta* andäktigt nego, den ena med slefven i högsta hugg, den andra med grötfatet i famnen. Efter några ögonblick hade gästerna, bland hvilka *Sune* äfven infunnit sig, tagit plats vid bordet. *Britta* framsatte grötfatet med en halft svigtande rörelse af den välbildade gestalten, som skulle varit värd att fångas af en målares pensel. Att den icke heller undgick bondeögats medfödda skönhetsblick intygades af *Sunes* grofva artighet, i det han nöp flickan i kindbenet och tog på sin krigareed att hon var smidig och stark, som den goda klinga, han förlorat vid Landskrona, samt af den mörknande blick, hvarmed *Landgren* från spiselhörnet lyssnade till denna artighet, medan han lät den höjda yxan hvila och lemnade vedträdet halfklyfdt hängande på dess egg. En

trotsig blick ur flickans klara öga och ett skälmskt löje kring hennes mun gjorde det tvifvelaktigt, med hvilka känslor hon afhört anmärkning.

"Aldrig kunde en fell tro", sade *Landgren* vresigt, då *Britta* närmade sig spiseln, "aldrig kunde en fell tro, att en grebbekind*) skulle rodna af förnöjelse öfver en gammal ofärdig krigsmans glåpord! Men tockena ä de!" och med en ljudelig suck slog *Landgren* yxan mot huggekubben.

"Så-å du", inföll *Britta*, i det hon böjde sig efter de spjeldade vedträden och kastade ett par på spiseln, för att sätta lif i den dåsiga torfglöden; "du tror inte, du, att en grebbekind kan rodna af annat än tocket — du tror inte det käns att bli njupen af en ryttarenypa!" och med en smålustig min gned flickan sitt röda kindben med den knubbiga handen: "Men tockena ä de!" suckade hon, härmande sin tillbedjare. *Landgren* ref sig bakom örat, bekymrad öfver den vändning samtalen tagit. "Och inte behöfver han göra sig till att spänta veden åt mig", fortfor flickan, "för han må tro, en ann' ä så god som en ann'." I nästa ögonblick svängde yxan raskt i *Brittas* hand och hon nickade spefullt godnatt åt den handfallne ungersvennen. Han stannade dock vid dörren, flickan fortfor småsjungande att spänta sina vedträd och vid det svaga eldskenet stod mor vid långrocken och spann flitigt af årslammens fina ull. Vid matbordet herrskade djup tystnad, medan gröten försvann med en otrolig fart. Det dröjde ej länge, innan *Britta* fick fylla på fatet, och slutligen utbyta det mot den skummande ölkannan. Och nu först började man tänka på att hålla målron vid makt. Sedan den stora tennkannan gått laget om och gästerna med rockärmarna aftorkat skummet, som bildade yfviga mustascher kring deras läppar, samt tändt sina korta kritpipor, tog värden till ordet, vänd mot *Sune*, förklarande att han gifvit sina gäster ett halft löfte, att få höra huru allt tillgått vid herr *Kjells* bedröfliga hädanfärd. "Ja! ja!" inföll hans granne, "af ett ögnavittne må en höra den sorgehistorien." — "Här gå margfaldige rykten i hvars mans mun, så en vet inte rättnu hvad en ska' tro", förklarade en annan. — "En förmenar", återtog värden, "att husbond' strök åt i en ärlig tvekamp, man mot man, och det må då ingen

*) Grebba = flicka.

förtycka, rättså Kongl. Maj:t och Kronan förbjuder det.” — ”En ann’” tillade hans granne, ”påstår att han kom sårad hem från Lifflandet, att förbandet lossnat och han funnits liggande förblödd på Calmare gata.” — ”En del deremot”, inföll en tredje, ”menar på tro att han blef mördad på öppen gata af en sin afundsman; men det vore fell för mycket skamligt ändå”, — tillade talaren tvekande.

”För en äreförgäten skälm, som redan med otack lönat otaliga välgeringar, är ingenting för skamligt”, inföll *Sune* med bister uppsyn, i det hans öga mulnade. Och med en rörelse, som hade dessa minnen gjort honom halft utom sig, kastade han sitt lurfviga hufvud bakåt mot klockfodralet, hvarvid göken hoppade fram och började gala såsom i morgonväkten. ”Ja, gal du!” utbrast den gamle bittert och såg uppåt, i det han utsände hvirflande rökmoln, ”du lärer likafullt ej väcka upp någon hämnare af min käre Herres död — åtminstone ingen ann’”, tillade han halfhögt, ”än den som hela tiden haft gluggarne vidöppna.”

”Men så tala! så berätta då! Hur gick det till? Han var ju sjelf med, *Sune!*” Så ljud det från alla håll.

”Nej, Gud hjelpe oss så visst”, svarade *Sune*, ”nidingsdådet torde då fått en annan ända. Men nog har jag likafullt något så när klart för mig huru det gick till. Ser J, god’ vänner, när vi gjort kol på Ryssen vid Narva — och det gick som en dans må J tro! J skulle bara ha sett vår unge Konung hur han for fram som ett stjernskott öfver fältet — han med sina 8,000 mot Ryssens 80,000 — och hur herr *Kjell* och de öfriga storherrarne samt *Arvid Horn* med drabanterna följde tätt i spåren! Det gick för sju millioner granater, må J tro!”

”Så berätta då, berätta han, käre *Sune!*” ljud det allt högre, i det åhörarne lutade sig fram öfver bordet, eller drogo bänkarne öfver till hans sida, medan den på nytt uppblossande brasan röjde huru de tröga blickarne fått lif och de bruna kinderna glödde af otålighet.

”Nog kunde jag berätta er om Narva alltid”, gentog *Sune* med en klang i rösten, som man knappt hört sedan han kom med sorgebudet.

”Kannan laget omkring först! god’ vänner!” bjöd värden och tog af *Britta* den skumkrönta tillbringaren. Medan denna

uppmaning beredvilligt åtllyddes, flyttade mor sin långrock närmare bordet, der hon, såsom en ödmjuk hustru eignar och anstår, höll sig i skuggan af sin herre och man. *Britta* satte sig på en träpall vid *Sunes* fötter, i det hon tog sina kardor och fyllde mordrens korg, hvars förråd började tryta, med den ene mjuka och runda ullkardan efter den andra. Den unge fördrängen syntes föga belåten med hennes val, men, nyfiken också han på den utlofvade berättelsen, kastade han sig halft vresig ned på huggekubben vid dörren. Sedan ölkannan gjort sin rund kring bordet, utan alla afvikelser åt qvinfolken till, började *Sune* förtälja om den strid, som redan då var blifven verldskunnig. Det var en graphisk, om än ej historiskt noggrann skildring, återgifven med hela värman och lifligheten hos ett i handlingen ingripande ögonvittne; ty ehuru ur stånd att föra vapen, och således ej med i ledet, hade *Sune* dock nu som alltid följt sin herre under alla stridens växlingar.

Allt som han talade, syntes hela Narva-tåget skrida förbi de andlöst lyssnande åhörarnes blickar. Den tröttande färden på gyttjiga vägar genom det förhärjade landet — motståndet vid Pyhäjäggi-passet — *Stephan Rabes* anbud — dalkarlar-nes och vermlänningarnes nattliga tåg under hans ledning — fiendens förskräckelse, då de svenska kanonerna vid midnatt började spela från två håll — hans förvirrade flykt — svenskar-nes segerrika framträngande genom passet — gudstjensten, hållen i den bleka morgongryningen, för att hembära tack för segern — härens vidare framtågande under tilltagande köld och oväder, samt dess slutliga ankomst utanför Narvas befästningar, uttröttad, genomvåt och förfrusen — allt skildrades så målande, att de åhörande snart sagdt tyckte sig vara med. Då *Sune* derpå fortfor att beskrifva förberedelserna till slaget följande dag, den tidiga reveljen, arbetet och rörelsen i lägret, *Kung Carls* segerglada blickar och lifvande ord, då han red genom lederna, uppmuntrande sina tappra gossar, och herr *Kjells* stolta hållning då han, utanför Konungens tält, tumlade om på sin modige springare, inväntande sin herre — då blef talet hastigare, och den gamle krigarens blickar lyste såsom hade han ännu hela scenen för sina ögon. Med några djerfva men flygtiga drag skildrades härens uppställning, utdelning af signal och lösen och slutligen det lifliga uppträde, då Konungen med herr *Kjell* och sin öfriga omgifning, följd af *Arvid Horn* i

spetsen för drabanterna, satte af i språngmarsch norrut, för att förena sig med *Stenbock* och hans bussar. När berättaren derpå med hviskande stämma skildrade den plötsliga dödstystnad, som för några minuter herrskade utmed hela linien, medan allas ögon riktades på en viss punkt, då syntes samma ljudlösa tystnad hafva spridit sig till åhörarkretsen, hvilken orörlig, med blickarne ofrånvändt fästade på talaren, afvaktade fortsättningen.

"*Pang!*" och med en skräll föll *Sunes* höjda knytnäve mot bordet, härmande knallen af de tvenne signalraketerne, i det hans stympade hand, öfver den förskrämda *Brittas* uppåtvända ansigte, beskref en högsträckt båge, för att åskådliggöra de eldspår, raketerne tecknat på den mulnande himlen. "*Med Guds hjälp!* ljud lösen, och vet J, god' vänner, det var ett ljud att lystra till! Gud hjelpe mig, trodde jag icke det klöf skyn! och fram stormade vårt folk, som *en* man, mot de ryska förskansningarne."

Men *Sune*, ehuru ej deltagande i sjelfva handgemänget, kunde dock ej ha sina ögon med öfverallt, hvarföre skådeplatsen för hans berättelse öfverflyttades till norra flygeln, der han befann sig med herr *Kjell* i Konungens närmaste omgifning. Den plötsliga snöyra, som omhvärfde hären, den brådskande öfverläggningen huruvida man skulle uppskjuta anfallet, Konungens ifriga uppmaning: "*framåt! framåt!*" understödd af herr *Kjell* och många andra tappra herrar, Ryssarnes häpnad och förskräckelse, då de, i det åter frambrytande solskenet, sågo Svenskarne femtio steg nära vallarne — ingenting glömdes i berättelsen, som oafbrutet fortgick, skildrande *Magnus Stenbocks* och Konungens häftiga framträngande — fiendens första motstånd — dess tilltagande förvirring och modlöshet — flykten öfver floden — bryggans sammanstörtande — de drunknandes skrän och ångestrop och slutligen kampen med de återstående, som med förtviflans mod försvarade sig, till dess befälhafvarne äntligen gån sig och svenskarne vid mörkrets inbrott funno sig segrande innehafvare af slagfältet. Enligt *Sunes* förmenande hade, näst Konungen, *ingen* spelat en så framstående roll, *ingen*, så bidragit till den lyckliga utgången, som herr *Kjell* — en omständighet, hvilken den aflidnes underhafvande antogo på god tro, ehuru historien sedan icke haft något derom att förtälja.

Emellertid hade *Sune* under det sista anfallet förlorat sin herre ur ögnasigte och allt sedan förgäfves spejat efter honom i det växande mörkret, hvilket blott syntes så mycket ogenomträngligare vid skenet af de enstaka vakteldar, soldaterna upp-gjorde. "Vid en af dessa", fortfor *Sune*, "kastade jag mig slutligen ned, då det troddes, att herr *Kjell* blifvit beordrad att följa de herrar, hvilka gått att möta fiendens underhandlare. Men det jäste en förunderlig oro i bröstet på mig, och jag fick ingen blund i ögonen. Annat ä' det med dej, din best! tänkte jag och kastade ett öga på en långbent bjesse, som låg ett stycke ifrån mig, med hufvudet i knä på en af gula gardets bussar och sof så roligt som ett barn i vaggan. I detsamma kastades en risknipa i glöden, elden flammade till, ett skarpt sken slog på ett ögonblick öfver den sofvandes anlete — det var *Kung Carls!* — Men hvilan blef ej lång", fortfor *Sune*. "Innan två minuter gått om, anmäldes fiendens underhandlare, och jag såg Kungen i blinken på fötter igen, utdelande order för mottagandet, storståtlig som alltid. Men ifrig att finna min herre, lemnade jag vaktelden och sökte bland de ankomna. Men ingen herr *Kjell* var der! Jag sporde — ingen hade sett honom! Att rycka till mig en fackla, tända den vid närmaste vakteld och hemta en kamrat med mig till hjälp var gjordt i en blink, och så bar det af utåt fältet att leta bland döda och sårade."

Nu följde en skoningslös målning af denna nattliga vandring mellan hopar af stympade, döda och halfdöda menniskor. Hur svordomar, böner och dödsskrän susat kring öronen, aflösta af rusiga skämtvisor från druckna plundrare, som ströko fram öfver slagfältet; hur sårade och döende hängt sig fast vid de förbigående, tiggande om hjälp, om lindring, eller om ett dödshugg, att förkorta olidliga plågor; hur det fordrats upprepade slag af sabelfästet, för att befria sig från dessa i döds-kamp slutna händer; hur mången, uppretad af en slagen fiendes enträgenhet, huggit till med klingan, då bedjaren sjunkit vrålände tillbaka bland hopar af lik, slungande med rosslig stämma en förbannelse efter sin baneman; hur den trogne tjennaren, omgifven af dessa gräsliga skräckbilder, träget sport de mötande och med växande ångest sökt bland lefvande och döda — allt skildrades af den gamle krigaren med så lefvande drag, att mer än en kind bleknade i kretsen af de härdade

arbetarne. *Britta* sänkte sitt hufvud i de hopknäppta händerna, medan mor andlöst ropade: "Än fältskärerna, *Sune*, fältskärerna, som skulle hjälpa de sårade?"

"Bah! fältskärerna räckte knappt till för hälften af de våra, långt mindre för fienden, som låg der så tätt som bo-hvetet, ni mejar om hösten, fader *Christian*."

"Gud hjelpe dem!" utbrast *Britta*.

"Det kan du lita på, flicka", förklarade *Sune* tvärsäkert. "Han hjälper hvar och en som gör sin pligt, så i krig som fred. Och hvem", tillade han derpå, med något af krigarens vilda sorglöshet, "hvem frågar dessutom efter några usla lifhankar mer eller mindre, då det gäller att segra? Icke *Kung Carl* åtminstone! J kan tro mig, vi hade då icke stått 8 mot 80 vid Narva, och ryktet om *Kung Carl* och hans tappra gossar hade ej som nu flugit verlden omkring. En skål därför, go' vänner!" och här höjde *Sune* kannan — "en skål för vår här, vår seger och först och sist för vår unge tappre Konung! Hejsan!"

Dryckeskannan gick ånyo laget omkring och gästerne instämde i skålen, ej utan hänförelse.

"Der är ännu en slick kvar, pojke! Töm den du för kung och land!" ropade värden och räckte kannan åt *Landgren*.

"Det är detsamma, far", svarade ynglingen bittert och sköt dryckeskärlet ifrån sig. "Inte frågar krigarkungen efter en fredlig arbetare — och en skål för fädernas jord, när rättnu inga armar lemnas kvar att bruka den — den skålen, menar jag, skull' fastna i halsen på båd' er och mig!"

"Hvad tusan snackar pojken der?" frågade *Sune* bistert.

"Ack, käre *Sune*, han skall alltid brumma ötver någonting, men också ä' det ingen som hör på'en", inföll *Britta* hastigt, "berätta därför vidare."

"Herr *Kjell*? — Hur gick det med herr *Kjell*?" frågades till höger och venster, och *Sune* fortfor att berätta huru han slutligen nära floden återfunnit sin herre och hans unge, tappre krigskamrat, *Knut Leijonhufvud*, den senare död, den förre sanslös i följd af ett svårt sabelhugg i halsen, som, efter hvad det sades, skadat någon större åder och orsakat mycken blodförlust. I korthet omtalades derpå huru herr *Kjell*, under vård af Kungens egen läkare, blifvit så till vida återställd, att han, ehuru ännu svag och med knappast läkt sår,

kunnat anträda hemresan, för att efter aftal under vintern utrusta sitt regemente och mot sommaren öfverföra det till krigslägre.

Ankommen till Calmar på en skröplig krämarskuta, den 18 November om aftonen, hade herr *Kjell* nästa morgon skickat *Sune* i land för att söka kvarter. Då han åter kom ombord hörde han häftigt tvistande röster i kajutan. "Ögonblicket derefter", fortfor *Sune*, "syntes herr *Kjell* i dörren, blek af vrede och med blixtrande ögon, släpande efter sig en man, som han höll i kragen. De linfärgade hårstriporna, de hvitgula kinderna, de skefva, vattniga ögonen, lysande af ett ilsket sken, under det kroppen skälfdes som ett asplöf — jag kände dem godt — J vet — det var —"

"*Christersson!* — Upptagingen — fosterbrodern!" ljöd det hviskande kring bordet.

"Ja, fosterbrodern!" återtog *Sune* med låg röst. "J mins felle hur han re'n som pojke afundades herr *Kjell* hans försteg i kunskaper, utseende och fina later, rättså *Brita Skeel* i allt höll honom lika med souen; hur agget växte i honom, då herr *Kjell* vann en skön och rik brud och derpå i fremmande tjänst uppsteg till ära och befordran, medan *han* med nöd kom till löjtnantsgraden här hemma; hur han slutligen i Danska kriget i somras troddes hafva något hemligt maskopi med fienden; hur han tvärt emot gifven order, påträffades af herr *Kjell*, långt utom förpostlinien, i språk med ett par danskar; hur han inför krigsrätt dömdes att arkebuseras, men på herr *Kjells* förbön benådades af Konungen, i det han degraderades till simpel karl — allt det der han J hört, vet jag!"

"Javäll!" inföll la'fogden, "och hur herr *Kjell* satte honom det vilkoret för, att afstå från det adeliga namn, som han vanhedrat, på det ingen skymf måtte falla på herr *Kjells* släkt, som genom giftermål i förra tider befryndat sig med hans, och hur han från den betan gått och gällt för *Christersson*, rätt och slätt."

"Rätt så!" inföll *Sune*, "men hvad J icke hört, är den ed han svor, och hvad J icke sett, är den blick han gaf, då herr *Kjell* förelade honom vilkoret — båda hörde djefvulen till. Ur mitt minne gå de aldrig; och der på däckets af den rankiga krämarskutan hörde och såg jag dem nu för andra gången. De ord, som för öfrigt vexlades mellan de tvistande, var jag ej god att höra till fullto, men den uslingen bröstade sig och me-

nade, att den ena adelsmannens namn och klinga voro så goda som den andres. 'Eländige!' utbröt herr *Kjell*, släppte sitt tag och slog honom med flata handen i ansigtet. Min herre, hvars sår ånyo uppbrutit, var febersjuk och kraftlös och jag klef fram ett steg för att värja honom för det anfall, jag väntade af motståndaren. Mannen hade redan dragit pliten, som hängde vid hans sida, men med ett snedt ögonkast på min dragna sabel stack han ner den igen, stod ett ögonblick orörlig, medan de hängande kinderna och sjelfva läpparne hvitnade; "vi träffas *Kjell Barnekow!*" mumlade han derpå, hotande med den knutna näfven, kastade sig öfver landgången och försvann med några lömska kattsprång bland sjöbodarne vid hamnen."

Sune fortfor derpå att berätta huru hans herre gått ensam i land, för att intaga sitt kvarter, tillsägande honom att mot aftonen följa efter med packningen. "Då jag kom i mörkningen", fortsatte han, "hade herr *Kjell* icke syntts till i kvarteret. Det klack till i bröstet på mig. Jag tänkte på uppträdet ombord och fruktade en olycka. Jag fick i en lykta, gick ut i staden, sporde och sökte öfver allt — ingen hade sett honom. Inkommen på en trång, svart bakgata stötte min fot på ett hinder — jag lutade mig häftigt ned — vände på lyktan och såg — såg —" *Sune* strök sig öfver ögonen och bjöd förgäfvos till att rena sin grunliga stämma — "såg min herre, badande i sitt blod! — Ingen pust — intet hjertslag — ögonen stirrande genom brustna glas — sabeln till hälften dragen — hår och kläder klubbiga af stelnad blod. Intet hopp! han var död — död sedan flera timmar! . . . Min första tanke var på mördaren, min andra på herr *Kjells* trogna husfru. Hvem skulle rida genom natt och dag, öfver Smålands öde skogar, för att bringa henne dödsbudet? Jag kunde ej lita på någon ann'; men så hårdt har aldrig pligten stått mig, som då jag för den offrade hämmnen på min käre herres bane-man. För stadens myndigheter angaf jag skyndsamligen dådet och ogeringsmannen, lät föra herr *Kjells* döda kropp i säkerhet, kastade mig en timma derefter på hästryggen och hvilade ej förr än jag, som J vet, bragt sorgebudet hit."

Under tystnad gjorde kannan ånyo sin rund, hvarefter man vexlade några ord af deltagande och beklagade, att en så tap- per herre fått ett så ömkligt slnt. "Ja!" inföll *Sune*, "hade han, såsom *Knut Leijonhufvud*, fått stupa för fiendens kula

vid sin konungs sida på slagfältet, och liksom han fått sig af *Kung Carl* en hedersplats anvist bland de tappre föregångarne i Ridderholmens kyrka, det hade intet varit någon nöd då! Men att falla för lönnmördarehand, utan ära och utan gagn, på en bakgata i en eländig småstad, det — orden stoc-kade sig i den gamles strupe — "det är hårdt att lida!"

"Men blef då ej mördaren funnen och fälld enligt lag?" frågade värden.

"Aldrig funnen!" svarade *Sune* med qväfd bitterhet, "knap-past sökt! Ett tal kom ut i staden, att en ordentlig duell föregått och åter ett annat, att herr *Kjell* förblödt af sitt sår; andra talade om blodstörtning. När jag med grefvinnan åter-kom — J vet vi blefvo länge fördröjda af det hiskeliga snö-fallet — var liket, sades det, redan förvandladt och kistan tillspikad. Mina ord ville ingen tro!"

"Men grefvinnan?" frågade flere röster.

"Hon var i den delen svagare, mindre mån om sin tappre makes minne, än jag trott henne om."

"*Hon ställde hämnden till Gud, om så vore att hämnd kräfdes*", ljöd här en allvarlig stämma från dörren. Det var herr *Peder*, som oförmärkt inkommit och nu lade sitt ord till. "Att hon eljest icke är för svag att strida, en mot många, för sin makes minne, det tör ingen bättre kunna intyga än du och jag, *Sune*. Eller menar du *det* var svaghet, att hon vägrade fullgöra herr *Kjells* löfte på hans underhafvandes bekostnad?"

"Hans underhafvande?" upprepade bönderna, resande sig som *en* man, till försvar för — de visste ej sjelfva hvilka hotade rättigheter. Sjelfva *Landgren*, han, den unge lönta-garen, som ingenting hade att förlora, vände sig förvånad om från elden, der han på en vink af mor sysslade med att tända ett bloss.

"Hör på, god' vänner!" inföll *Sune*, "jag vill säga er hvad herr *Peder* menar med sin illfundiga fråga, som skam te' sä-gandes kommer en gammal krigsman att blygas för sig sjelf."

Och härmed gaf *Sune* en kort, men målande skildring af mor-gonens uppträde, dervid *Margaretha Aschebergs* brinnande åtrå att fullgöra sin makes förbindelse, samt hennes vägran att för detta ändamål höja godsböndernas skatt, framstodo såsom huf-vudmomenterna. Då han slutat veknade månget anlete, som vanligen stämplades af en rå kraft eller en bister liknöjdhet,

och utrop hördes sådana som: "Det var grannt gjordt!" — "Det var hederligt!" — "Tocken husbond' kan en tjena med glädje!" — "*Det var rätt!*" inföll här en storväxt bonde och slog den knutna nälven i bordet, "*det var rätt gjordt af Margaretha Ascheberg*, och vid Gud, hon skall ej hafva gjort det för intet! Vänner och grannar!" fortfor talaren och utsträckte sin högra hand, valkad af tungt arbete: "låt oss lofva ett löfte att i lycka och olycka, i mot- och medgång, i råd och dåd, stå *Margaretha Ascheberg* bi!"

"I råd och dåd!" upprepade alla med högtidligt allvar, läggande hvar och en sin högra hand i hans. Sist af alla framträdde den unge fördrängen och gaf sitt löfte, lugnt och trofast, medan blosset i hans höjda hand kastade ett klart ljus öfver det sällsamna uppträdet.

Några ögonblick derefter ilade en lång rad af skrindor öfver vindbryggan utåt det snötäckta fältet. *Landgren*, som lyst de hemfarande genom det mörka inkörshvalfvet, vände funder-samt sina steg mot drängstugan. På vägen mötte han herr *Peder* med *Sune*, kallad till grefvinnan att rådpläga om de första steg, som vore att iakttaga för uppfyllande af herr *Kjells* löfte. I la'fogdens dörr vexplade han några ord med *Britta*, just på väg "att sätta ut en grötsmula till davre åt gode-nisse" *); släckte blosset i snön vid hennes fötter, ropade ett glädtigt god natt! och försvann.

Esselde.

XXX. — ARBETAREBOSTÄDER I PARIS.

I anseende till den storartade ombyggnad vissa delar af Paris undergått, har antalet af passande lägenheter för arbetare betydligt förminskats, hvilken omständighet är ganska bekymmersam för dem den närmast rör. Grefve *de Madre*, en rik kapitalist, har till en del afhjelpat detta behof genom att uppköpa 100,000 qv. fot obebyggda tomter vid *Rue St Maur*, i afsigt att derigenom bereda arbetare sunda och snygga

*) Davre = Dagvard, det första morgonmålet. Gode-nisse = hustomten.

bostäder. Denna ofantliga tomt delades i en mängd lotter, hvaraf sextio uthyrdes till byggmästare på vissa år med vilkor, att de derå skulle uppföra arbetarebostäder, enligt af egaren angifven plan, och tillika förbinda sig att ej uthyra dessa åt personer med tvetydigt rykte. Grefve *de Madre* har dessutom sjelf låtit uppbygga 25 hus för samma ändamål, deri han sökt bereda sina hyresgäster alla möjliga fördelar mot ganska billig hyra.

Alla dessa hus äro fyra våningar höga och byggda af tegel, och har den menniskoälskande egaren isynnerhet vinnlagt sig om, att ljus och frisk luft skola blifva tillgängliga för alla deras innevånare. Hvarje bostad består af två rum och kök, alla snyggt tapetserade och målade, och är hyran derföre 210 fr. På en af gårdarne är en reservoir med ymnig tillgång af Seine-vatten, afsedd för hyresgästernas behof, utan att derföre särskild afgift behöfver erläggas. En annan gård bjuder på en skuggrik promenad med åtskilliga hvilobänkar och en tredje är ämnad till lekplats åt barnen, under det en fjerde är utrustad med väl upplysta verkstäder, hvilka uthyras efter en viss beräkning för 10 qv. fot.

Nästan i medelpunkten af denna koloni befinner sig ett tvåtthus i det mest fullständiga skick, och Grefve *de Madre* ämnar fullkomna sitt verk, hvilket bör kunna blifva af oberäknelig nytta för dem det är afsedt att gagna, genom att nästa år äfven låta uppföra badhus inom samma område. Han har ock för afsigt att låta uppbygga en stor, väl uppvärmd och upplyst sal, der arbetarnes hustrur kunna laga och förfärdiga för deras familjer behöfliga kläder, för hvilket ändamål de gratis erhålla all slags tråd; koloniens yngre qvinliga medlemmar få dessutom af de i sömnad kunniga förestånderskorna nödig undervisning. Grefve *de Madre* har förbundit sig att ej öka hyrorna för dessa bostäder, ej heller att uppsäga hyresgästerna för andra orsaker än uraktlåtenhet att betala eller för dåligt uppförande, hvadan dessa med större tillförsigt kunna göra de förbättringar de sjelfva önska, utan fruktan att snart nödgas lemna det efter deras behof och smak ordnade hemmet. Äfven har värden lofvat afstå från sin rättighet att uttaga hyran i förskott och att behålla hyresgästens möbler, då han ej förmår betala. Under mer än tvenne år, som dessa bostäder existerat, lärer dock den ädelmodige värden ej haft orsak att ångra

de frisinnade grunder, hvarpå han byggt sitt handlingssätt, och har afkastningen deraf, oaktadt alla de förmåner han så frikostigt beredt sina hyresgäster, uppgått till $6\frac{1}{2}$ procent.

Grefve *de Madre* har uppköpt än flera byggnadstomter vid *Rue de la Chopinette*, som han ämnar bebygga på samma sätt. Man kan ej nog prisa detta en rik mans sätt att använda sina öfverflödiga tillgångar efter en plan som, i sanning, utgör en välgerning för en stor del af arbetsklassen, utan att dock vara en i den stora hopen utkastad allmosa. Men under det vi, såsom kosmopoliter, fägna oss åt de förmåner, som komma hvarje del af menskligheten till godo, utan hänseende till nationen, kunna vi såsom svenskar ej annat att beklaga, att *våra* kapitalister ej vända sina tankar åt samma håll, då äfven hos oss samma behof låter förspörja sig, utan i stället, såsom redan tvenne exempel bevisa, egna omtanke och stortartade donationer åt uppförande af hotel för resande — något, som i andra länder helt och hållet öfverlemnas åt den enskilda industrien.

L. S.

XXXI. — EN AFTONVANDRING OCH ETT BESÖK PÅ AKADEMIEN FÖR DE FRIA KONSTERNA.

Det var en vacker afton för någon tid sedan. Lutad mot jerngallret på Skeppsholmsbron stod en ensam vandrerska, som, enligt gammal vana, här stämt möte med sin barndomsvän — aftonrodnaden. Hon hade stått der ända sedan den sjunkande solen förgyllt tornspirorna på stränderna. Hon hade sett den dröjande purpurflamman, växande i glans och styrka, sprida sitt skimmer längs med horisonten, bryta sitt dämpade ljus mot fönsterraderna och småningom ingjuta sin purpur i skyn, i luften, i vattnet, tills allt tycktes genomträngdt af dess rosiga fägring. Hon hade stått der länge nog, för att se denna första rika färgglans småningom förblekna till ett mildare ljus, som stilla och omärkligt öfvergick till skymning. Öfver de båda vattnen på ömse sidor ilade de små ångsluparna, snabba och tvära i vändningarne likt trollsländor, korsande hvarandra i alla riktningar. Från hamn och stad hördes ännu det dämpade sorlet af idogt

arbete — en mångstämmig chorus af friskt, egendomligt välljud, deri ett skärpt öra tyckte sig förnimma hvarje arbetsljud, från synålens raslande och den sträckta trådens sång, till släggans dundrande slag emot städet. Blandande sig med det friska sorlet kom då och då, långt ifrån, några harmoniska tonfall dallrande öfver vattnet, djupa, manande, allvarliga, sången från någon enskild bönesammankomst, eller kanske sjömännens chorum från något fartyg ute på strömmen. Den tysta betraktaren på bron stod orörlig, försjunken i den halft drömmande sinnesstämning en vacer aften är egnad att ingifva. Hennes öga drack in hela skönheten af rymden, af vattnet och stränderna, hennes öra smektes af välljuden, som buros till henne af våg och vind; hon erfor intet enstaka intryck af öfvervägande skönhet, alla enskildheter hade uppgått i det hela, alla jmförande tankar, alla reflekterande iakttagelser försmält i en enda förnimmelse af Guds godhet, af naturens skönhet, af livets värde.

Då skars luften på en gång af de skrällande tonerna af en polketta från Strömparterrens orkester, en af det fula, tanklösa, frivola slaget, och ögonblicket derefter uppstämdes från någon annan förlustelseort i närheten *Margarethas* romance ur *Faust*. Den lyssnande ryckte till, synbarligen obehagligt störd. Hon hade tyckt om den smekande melodien med sina originella tonfall, ända tills hon nyligen hört den sjungas på ett sätt som för alltid förorenat den i hennes minne. Nu, beledsagad af den bullrande polkettan, skar den i hennes öra som en dubbel dissonans. Emellertid var harmonien störd, förtrollningen bruten, det rena behaget af taflan grumladt. I och med detsamma hade också den drömmande sinnesstämningen hos betraktaren försvunnit — hon återkom till verkligheten, — den bristfulla, dissonerande verkligheten — erinrade sig, att hon haft ännu ett annat mera praktiskt mål för sin vandring än mötet med qvällssolen, och förebrådde sig, att hafva stått der så länge sysslolös. Lockad af vattnets hemliga dragningskraft måste hon föresätta sig att rikta blicken åt annat håll, och vände så hastigt med skyndande steg inåt staden, förbi museum och vidare framåt kajen, hoppande öfver vedskutornas utlagda landgångar och ilande med ännu aldrig rätt öfvervunnen fruktan förbi pumparne, hvars tunga jernklumpar förr hotade de förbigåendes hufvuden. Här nåddes hennes öra af ett egendomligt, rytmiskt ljud och drifven af en känsla, ärfd som det påstås af moder Eva, glömde hon nu sin

föresats och såg åter ut åt vattnet. Der drefs en jolle, bemanad med sex starka, väl öfvade roddare, upp emot strömmen. Ännu gick det raskt framåt, men småningom saktades farten mer och mer. Årslagen klyfva strömfåran med samma kraft, i samma jemna, rastlösa takt, men jollen föres knappt märkbart framåt; att under några minuter hålla den orörlig på samma punkt var allt hvad de förenade krafterna förmådde; nästa ögonblick gled den flera famnar tillbaka. På ett tecken af rorsmannen lyftas de hvita årbladen och roddarne fingo draga andan. Långt fick dock jollen ej drifvas tillbaka, om man ej skulle förlora all vinst af det föregående arbetet. Inom några minuter ger rorsmannen ånyo en vink, årorna sänkas igen och samma sträfvan börjar. Kosan ändras något; långsamt, men taktfast och säkert skrider farkosten fram; strömmen brusar med ett knotande sorl kring dess stäf och bryter sitt skum mot dess kölsvarta sidor, likasom harmsen att nödgas ge vika. Redan har man lemnat bakom sig den punkt, der man nyss blef besegrad, några årtag till och yttersta fören skjuter in i den djupa skuggan af brohvalfvet — redan har det främsta roddarparet försvunnit i dess dunkel — ännu några minuter och segern är vunnen! Raska tag! — ett! tu! — men nej! Skuggan närmar sig icke en tum — jollen rör sig icke ur fläcken — den börjar slingra -- den drifves ur kosan — den glider tillbaka — åter träda de främsta roddarne i dagen! Ansträngningarne fördubblas — årbladen tyckas svigta och böja sig för strömdragets kraft, några sekunder ligger jollen orörlig på vattnet — nästa ögonblick drifver den tillbaka med mångdubblad fart. Åter glimma de tolf hvita årbladen i skymningen och roddarne pusta ut.

Från kajen, der en mängd åskådare samlats, hade vår ensamma vandrerska med ett eget intresse följt den lilla tilldragelsen, tänkande på hur mången sådan kamp utkämpas på stridare elf, på mörkare djup, med ädlare krafter och för högre mål än här. Men hastigt afbröts hennes tankegång af klockan från St. Jacobs kyrktorn, påminnande henne att tiden led; månen, som i det samma steg upp öfver slottstaket, skärpte påminnelsen. Förgäfvess spejande efter jollen, som försvunnit i den svarta skuggan under Strömparterren, återtog hon sin väg, medan de kringstående gjorde sina anmärkningar öfver tilldragelsen. "Det va' villa å inte kunna det!" skrek med hänfull röst en skroflig bräuvinsstämma och bifogade en förfärlig ed. "Det slapp ni allt era sjöga-

star!" inföll en gatpojke, stolt öfver sin egenskap af landtkrabba, i det en gammal, barsk gumma med skarp diskant tillade "ne-nej men! Inte går en mot strömmen med handkraft, inte!" "Än kärngen i ordspråket, madam lilla?" frågade den odygdige pojken, "gick hon med ånga hon, männ' tro?" Infallet väckte bifall och pojken fortfor: "Kanske hon har lust att pröfva sin lycka? Hä? . . . I lif och död, madam!" och med armen om lifvet på den gamla gjorde skälmen en hotande åtbörd.

Halft förskräckt och halft road skyndade vår vandrerska bort öfver Norrbro, framåt Rosenbad, då och då stannande för att lyss efter de rytmiska årslagen, hvilka ljödo för hennes öron ännu sedan hon vikit af förbi Bondeska palatset och närmat sig de höga gallerportarna till De Fria Konsternas Akademi. Här mötte henne en bekant, som lofvat införa henne i Akademiens nyinrättade läroanstalt för qvinliga elever — det andra målet för hennes aftonpromenad *).

Vägen ledde till venster öfver gården 2 trappor upp, der de besökande från en varm tambur inträdde i ett högt och rymligt rum, der antikskolan, under Professor *Qvarnströms* ledning, som bäst pågick. Kring en torso af gips, vackert belyst, sågos eleverna, till ett antal af 16 å 17, samlade i en dubbel halfcirkel, den inre sittande, den yttre stående, alla vid sina ritbräden, med stiftet i hand, tysta och flitiga. Sjelfva vackert belysta, i mångfaldigt vexlande ställningar och gestalter, med de unga, allvarliga anletena än sänkta mot arbetet, än höjda mot modellen med uppmärksamt forskande uttryck, bildade de nya konstadepterna i åskådarnes tanke en grupp, ej ovärdig en konstnärs öga. Till venster sågos trenne elever sysselsatta med skulptering i lera, hvilken formade sig under deras händer och enkla verktyg än till en hand, än till en fot, än till ett vackert hufvud. Från den ena till den andra gick läraren, uppmärksamt följande hvar och en, påpekande felen, vänligt rättande och undervisande.

Med förekommande välvilja emottog han de besökande och meddelade dem alla önskade upplysningar om den unga läro-

*) Läsaren torde erinra sig att, vid sistlidne riksdag, beviljade Rikets Ständer, i anledning af en af Professor *Olivecrona* väckt motion, ett årligt anslag af 4,000 Rdr Rmt, på det att *qvinnor* skulle kunna, lika med männer, erhålla kostnadsfri undervisning vid nämnde akademi. Denna undervisning har den 1 September detta år tagit sin början.

anstalten, hvilken i främsta rummet lärer hafva honom att tacka för, att den, på så kort tid och med så inskränkta medel, blifvit så ändamålsenligt, om ock i vissa fall provisoriskt anordnad. Så nämnde han att omfånget af slöjdskolans ritkurs, der undervisningen för skickliga lärare är kostnadsfri, bestämts såsom inträdesfordran till det nya läroverket; att antalet elever, som kunna intagas måst af bristande utrymme inskränkas till 25; att åldern ej annat än undantagsvis får öfverstiga 30 år; att, af många sökande, 20 blifvit antagna, deraf några få öfveråriga, hvilka efter en kortare kurs kunna hoppas erhålla Akademiens betyg såsom godkända ritlärarinnor; att af de antagna eleverna en del med utmärkelse genomgått slöjdskolans kurs, andra haft enskild undervisning och på grund af förevisade ritningar erhållit inträde, och andra åter redan längre tid målat för skickliga mästare, men funnit behofvet af grundligare, mera regelbundna förstudier och tacksamma begagnat sig af det tillfälle dertill, som här erbjöds dem; samt slutligen, att de redan började antik- och landskaps-skolorna komma att fortgå större delen af vintern, omväxlande med undervisning i anatomi och målning efter lefvande modell — allt för de bästa mästare *). Glada lyssnade hans åhörare till dessa uppgifter, meddelade under åtskilliga afbrott, då lärarens uppmärksamma blick fann något att rätta hos de kringstående lärjungarne; glada voro de äfven att under samspråk med en och annan af de senare märka, huru de med allvar och lust, somliga med brinnande nit, egnade sig åt arbetet och ännu gladare, då dessa iakttagelser bekräftades af lärarens utsago, som vitsordade deras

*) Vi meddela ur Lektionskatalogen för Akademiens läroverk under terminen 1864—65 följande:

"I *Fruntimmersafdelningens Antikskola* undervisa Hrr Professorer *Qvarnström*, *Molin*, *Boklund* och *Höckert* September, October, November, December, Januari och Februari månader.

"D:o *Målarskola* undervisa Hrr Professorer *Boklund* och *Höckert* under April och Maj månader alla söknedagar fr. kl. 5 till 6 e. m.

"D:o *Anatomiskola* föreläser t. f. Läraren, Hr Doktor *Curman*, under October, November och Januari månader, Tisdagar och Fredagar fr. kl. 1 till 2 e. m.

"D:o *Landskapskola*, undervisar Läraren, Hr Professor *Bergh*, under October, November, Januari och Februari månader, Måndagar och Thursdagar fr. kl. 1 till 2 e. m.

Dessutom hållas under höstterminen föredrag i konsthistoria och æsthetik af Magister *Sohlman*.

ihärdighet och noggrannhet och hoppades att flera af dem skulle komma att gå långt, sedan utväg beredts dem att genom allvarliga studier i tid lägga grunden till en sann konstnärlig bildning. "I trots af många goda och utmärkta anlag", sade han, "hafva, med högst få undantag, våra qvinliga artister hittills ej förmått afskudda sig diletteranten; nu hoppas jag det skall bli annorlunda."

Men åter upptogs den samvetsgranne läraren af sitt kall, och rädd att störa honom eller att beröfva de arbetande ett enda ögonblick af den dyrbara undervisningen, lemnade vår okända vandrerska lektionsrummet, medtagande det gladaste intryck af sitt besök. Väl blandade sig i denna glädje en känsla af vemod, vid tanken på dem, som, i saknad af de förmåner, hvilka här erbjudos deras lyckligare medsystrar, kämpat sin hårda kamp emot hinder, som blott få förmått helt och hållet öfvervinna. Men snart upplöstes äfven denna känsla i glädje, då hennes följeslagerska, som kände en del af eleverna derinne, omtalade, att de i varma, hjertliga ordalag nedkalla välsignelse öfver alla dem, som i någon mån bidragit att öppna dem vägen till konstens förgård. "Hvem skulle väl denna välsignelse i första rummet tillfalla, om ej dem, hvilka brutit banan och röjt vägen för dessa sina efterföljare?" frågade hon sig, och bar i tankarne de ungas välsignelse till dem, i det hon var barnslig nog att tro, att den skulle nå dem, vare sig de ännu lefde och verkade härnere i konstens verld, eller gått förut ditupp till källan, "den evigt klara."

Besöket hade upptagit endast en kort stund och utkommen på den månbelysta kajen fick vår vandrerska en oemotståndlig lust att taga reda på huru det gått för "sjögastarne." Hon ville i några få ord förklara händelsen för sin följeslagerska, men, medan hon ännu talade, såg hon ett mörkt föremål röra sig under det närmaste brohvalfvet; ögonblicket derefter gled fören af jollen långsamt fram ur skuggan ut på den månljusa vattenspegeln, i det roddarne, med årorna upplagda, drefvo den fram, genom att med händerna haka sig fast i hvarje remna, hvarje osynlig fördjupning eller ojernhet i bropelaren. Det trogna, ihärdiga arbetet hade således gått fram emot målet, i trots af hindren och i trots af smädarnes hån. Ännu återstod ett vanskligt ögonblick, innan årorna återtagits för att betvinga strömmens tillbaksättande kraft, men äfven detta genomkämpades lyckligt. När slutligen vår vandrerska såg de hvita årbladen höjas och sänkas

som vingar och den lilla farkosten, under de lätta, spänstiga årslagen, glida fram på den månbelysta strömmen, såsom på ett haf af det renaste ljus, tänkte hon att det var en vacker tafla, som kanske en gång, under en eller annan form, skulle återgifvas af någon bland de unga arbeterskorna deruppe. När hon sedan samlade de vexlande intrycken af sin korta aftonvandring, hviskade hon sakta: "*Renhet i syfte, skönhet i form, kraft och osviklig trohet i arbetet* — så måste det vara!" Och när hon långsamt vände kosan mot hemmet, sjöngo inom henne med förundransvärd klarhet skaldens ord:

Liten är han förvisst, den på gräset darrande daggens
 Droppe; men morgonens sol mäktar han härma likväl.
 Skygg upplåter bland viden blott halft ängbäcken sitt öga;
 Men i hans ensliga blick skådar sig himmelens ljus.
 Stolt frambrusar du, ström; men förmår ej ett högre, än fröjdfullt
 Återglänsa med prakt strålarna ofvanifrån.
 Sjelfva hafvet i stort är endast, hvad droppen i smått är:
 Medel, som bär till vår syn glimt från de saligas verld.
 Njut i hvarvt mått, o ande, din kraft att spegla det sköna;
 Dagg, bäck, ström eller haf — gif oss i renhet dess bild*).

Esselde.

XXXII. — VÅR PORTFÖLJ.

Under sommaren hafva trenne fruntimmer erhållit anställning såsom telegrafister, tvenne vid enskilda telegrafniner, i Skennige och Gamle By, en vid Statens, nemligen fröken *Lagerberg* vid Hjo station, och lärer hon vara det första fruntimmer, som blifvit utnämnd till någon fast befattning i statens tjänst.

Tvenne unga fruntimmer hafva för ej länge sedan blifvit anställda vid Enskilda Banken i Stockholm, såsom kontorsbiträden, med ett årligt arvode af omkring 1,000 Rdr Rmt, samt, såsom man sagt oss, med utsigt till framtida befordran.

I Finland har nyligen ett fruntimmer, Mlle *Rosina Hückert*, blifvit tillsvidare anställd såsom "tjänstförrättande biträdande lärare" vid ett elementarläroverk.

*) *Atterbom*: Konstlära.

I Musikaliska Akademiens violinklass har i år för första gången tillträde lemnats för qvinliga elever, hvilka äfven deltaga i orkesterns öfningar.

Vid universitetet i Petersburg har — om på grund af särskild tillåtelse känna vi ej — några fruntimmer idkat förberedande läkarestudier. Vid de politiska oroligheterna förlidet år lära dock dessa qvinliga kandidater varit bland de relegerades antal.

Vid landstinget i Christianstad förlidne September bifölls ett af Grefve *A. K. Wachtmeister* framställt förslag om inrättande af slöjdskolor för flickor inom länet. En summa af 1000 Rdr årligen, under hvardera af nästkommande tre år, anslogs för ändamålet och kommer att utgå med minst 100, högst 200 Rdr om året till de församlingar, som anmäla sig vilja upprätta dylika skolor.

Den stora engelska föreningen för åvägabringandet af behöfliga reformer i samhällstillståndet, *National association for the promotion of social science*, om hvars tillvaro och förhandlingar vi förut lemnat våra läsare åtskilliga meddelanden, har detta år i slutet af September haft sitt sammanträde i den gamla staden York, nu som tillförene under presidium af den 86-årige Lord *Brougham*. Förhandlingarne synes hafva fortgått med samma värme och intresse för saken, som alltid varit fallet vid dessa storartade sammankomster, men antalet af de föreningens qvinliga medlemmar, som höllo föredrag vid tillfället, var betydligt förminskadt. Dock återfinna vi bland uppgifterna på dessa de väl bekanta och aktade namnen *Mary Carpenter* och *Florence Nightingale*. Den förra uppträdde, nu som alltid, såsom målsman för fattiga och vårdslösa barn och höll i detta afseende tvenne föredrag: det ena, utpekande de vådliga följderna af att inspärria barn i fängelser, slutade med en begäran, att Parlamentet måtte förbjuda tillämpandet af dylika straff på barn under 14 års ålder; det andra framhöll nödvändigheten af, att Staten lemnade något understöd till de s. k. *ragged schools* (trasskolor, så kallade, emedan de fattigaste och mest vårdslösa barn der erhålla undervisning), på det dessa mer systematiskt och ändamålsenligt måtte kunna kämpa mot inflytandet af last och okunnighet hos de fattigaste klassernas barn.

Miss *Nightingale* talade om *the health of the aboriginal races in Australia*, visande de skadliga följderna af civilisationen på de vilda infödingarne, då ej afseende göres på deras gamla vanor och forna lefnadssätt.

För öfrigt märkte vi bland de hållna föredragen endast tvenne af fruntimmer, nemligen *On the life and training of farmboys after schooldays* af Miss *Simpson* och *On secondary instruction as relating to women* af Miss *Davies*.
